

G.K. Hartog

No. 3.113

DE ONTWIKKELING VAN EEN GRONINGER AKKERBOUWBEDRIJF
BEDRIJFSUITKOMSTEN OVER DE PERIODE 1946/47 T/M 1978/79

April 1982

SIGN: L26-3.113
EX. NO: C
MLV:

Landbouw-Economisch Instituut

Afdeling Landbouw

159138

REFERAAT

De ontwikkeling van een Groninger akkerbouwbedrijf
G.K. Hartog
Den Haag, Landbouw-Economisch Instituut, 1982
66 p., tab., graf.

De ontwikkeling van bouwplan, werkorganisatie en bedrijfsuitkomsten gedurende een periode van 33 jaar (1946/47 tot en met 1978/79) is beschreven van een akkerbouwbedrijf van ruim 40 ha in het noorden van Groningen. In de geschiedenis van dit ene bedrijf komt de sterke structurele aanpassing in de akkerbouw in deze periode duidelijk tot uitdrukking.

In vergelijking tot de LEI-steekproefbedrijven uit de Noordelijke Bouwstreek zijn de bedrijfsuitkomsten gunstiger geweest, ondanks het feit dat vanaf 1965 de gemiddelde bedrijfsoppervlakte 12 ha kleiner was. Tegenover hogere kosten van f 68,- per ha stonden namelijk hogere opbrengsten van gemiddeld f 328,- per ha, zodat het netto overschot gemiddeld f 260,- hoger was. Dit gunstige verschil is vooral in de jaren 1973 tot en met 1976 ontstaan, onder meer door de zeer gunstige aardappelprijzen in 1975 en 1976.

Akkerbouw/Akkerbouwbedrijven/Bouwplan/Groningen

Inhoud

Blz.

WOORD VOORAF	5
SAMENVATTING	7
1. INLEIDING	9
2. DE BEDRIJFSSTITUATIE	11
3. HET BOUWPLAN	13
4. DE VRUCHTWISSELING EN DE PERCEELSGROOTTE	15
5. KOSTEN	17
5.1 Arbeidskosten	17
5.2 Kosten van machines en werktuigen	17
5.3 Bewerkingskosten	21
5.4 Kosten van zaaizaad, pootgoed, meststoffen en gewasbeschermende middelen	25
5.5 Kosten van grond en gebouwen	27
5.6 Overige kosten	29
5.7 Totale kosten	29
6. OPBRENGSTEN VAN DE GEWASSEN	31
7. NETTO-OVERSCHOT PER HA EN DE ARBEIDSOPBRENGST VAN DE ONDERNEMER	35
8. STANDAARDBEDRIJFSEENHEDEN	39
9. BEDRIJFSRESULTATEN VAN LANDBOUWBEDRIJVEN IN DE NOORDELIJKE BOUWSTREEK	43
BIJLAGEN: gegevens en resultaten over de jaren 1946 tot en met 1978	49

Woord vooraf

De technische en economische ontwikkeling hebben na de Tweede Wereldoorlog een zeer grote invloed uitgeoefend op het bedrijfsplan en de bedrijfsvoering van akkerbouwbedrijven. Dit wordt duidelijk geïllustreerd door de beschrijving van een akkerbouwbedrijf dat gedurende 33 jaar bij het Landbouw-Economisch Instituut in administratie is geweest.

Dit is een ongewoon lange periode, aangezien de meeste landbouwbedrijven slechts kort in administratie blijven. Een steekproefbedrijf, bijvoorbeeld, mag slechts maximaal 5 jaar deelnemen.

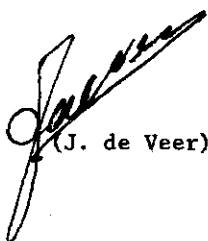
In dit geval gaat het echter om een bedrijf dat steeds een zodanige ontwikkeling liet zien, dat het voor studiedoeleinden aantrekkelijk bleef om het in administratie te houden.

Door middel van deze publikatie wordt getoond dat het bedrijf, door steeds in te spelen op de nieuwe ontwikkelingen, er in is geslaagd de inkomensontwikkeling in en buiten de landbouw bij te houden.

Een woord van dank aan de desbetreffende akkerbouwer voor het ter beschikking stellen van zijn gegevens, is hier zeker op zijn plaats.

Deze publikatie is opgesteld op de afdeling Landbouw door G.K. Hartog, medewerker van de onderafdeling Boekhouding te Groningen.

De directeur,

(J. de Veer)

Den Haag, april 1982

Samenvatting

In deze publikatie is een beschrijving gegeven van de ontwikkeling van bouwplan en bedrijfsuitkomsten van een akkerbouwbedrijf in het noorden van Groningen gedurende een periode van 33 jaar (1946/47 t/m 1978/79).

Het bedrijf is ruim 40 ha groot. De grondsoort bestaat uit lichte tot zware zavel. De ligging van de percelen ten opzichte van de bedrijfsgebouwen is gunstig. De grootte en vorm van de percelen zijn normaal.

Aanvankelijk waren er + 15 gewassen in het bouwplan opgenomen, maar dit aantal is steeds verder gedaald en bedroeg in 1978 nog slechts 5 (wintertarwe, haver, poot- en consumptieaardappelen en suikerbieten). De granen hebben altijd ruim de helft van het areaal in beslag genomen, de hakvruchten zijn steeds belangrijker geworden in de loop der jaren.

Door de steeds verdergaande mechanisatie is het aantal arbeidskrachten in de beschreven periode gedaald van 6,1 tot 1,4. In 1964 verdween het laatste werkpaard. De mechanisatie, de daarmee samenhangende afstoting van arbeidskrachten en de aanpassing van het bouwplan hebben de ondernemer in staat gesteld de kostenontwikkeling op het bedrijf goed in de hand te houden. Anderzijds is getracht door verbouw van meer hakvruchten, die een hoger saldo per ha opleveren, de opbrengsten per ha te verhogen. Dit is in het algemeen goed gelukt, zodat in de meeste jaren een positief netto-overschot kon worden behaald.

Door de prijschommelingen van de "vrije" produkten pootaardappelen en consumptieaardappelen geven de bedrijfsuitkomsten echter grote schommelingen te zien. In 1975/76 en 1976/77 waren de uitkomsten zeer goed door de hoge aardappelprijzen, terwijl de laatste twee boekjaren 1977/78 en 1978/79 juist gekenmerkt worden door lage aardappelprijzen, waardoor het netto-overschot zelfs negatief is.

Tot op heden is op dit studiebedrijf de verhoging van de arbeidsproduktiviteit bereikt door middel van vermindering van het aantal arbeidskrachten. Aangezien verdere vermindering van het aantal arbeidskrachten vrijwel niet meer mogelijk is, zal een verdere verhoging van de arbeidsproduktiviteit bij de bestaande bedrijfsoppervlakte alleen nog maar tot stand kunnen komen door een verdere intensivering.

In vergelijking tot LEI-steekproefbedrijven uit de Noordelijke Bouwstreek zijn de bedrijfsuitkomsten van het beschreven studiebedrijf gunstiger. Tegenover hogere kosten van f 68,- per ha staan hogere opbrengsten van gemiddeld f 328,- per ha, zodat het netto-overschot per ha gemiddeld f 260,- hoger was. Dit gunstige verschil is vooral in de jaren 1973 tot en met 1976 ontstaan.

Aangezien het bouwplan vrijwel niet verschilt met dat van de steekproefbedrijven en de bedrijfsoppervlakte sinds 1965 zelfs gemiddeld 12 ha kleiner is geweest, kan zonder meer van een uitstekend bedrijfsresultaat worden gesproken op het besproken bedrijf.

Door mechanisatie, specialisatie en een uitstekend vakmanschap is de desbetreffende akkerbouwer er in geslaagd gedurende de gehele periode van 33 jaar de bedrijfsvoering op een zodanig peil te handhaven, dat dit resultaat kon worden bereikt.

1. Inleiding

Het akkerbouwbedrijf waarop deze publikatie betrekking heeft, is gelegen in het noorden van Groningen. Het LEI heeft van dit bedrijf een bedrijfseconomische boekhouding bijgehouden van 1946/47 tot en met 1978/79.

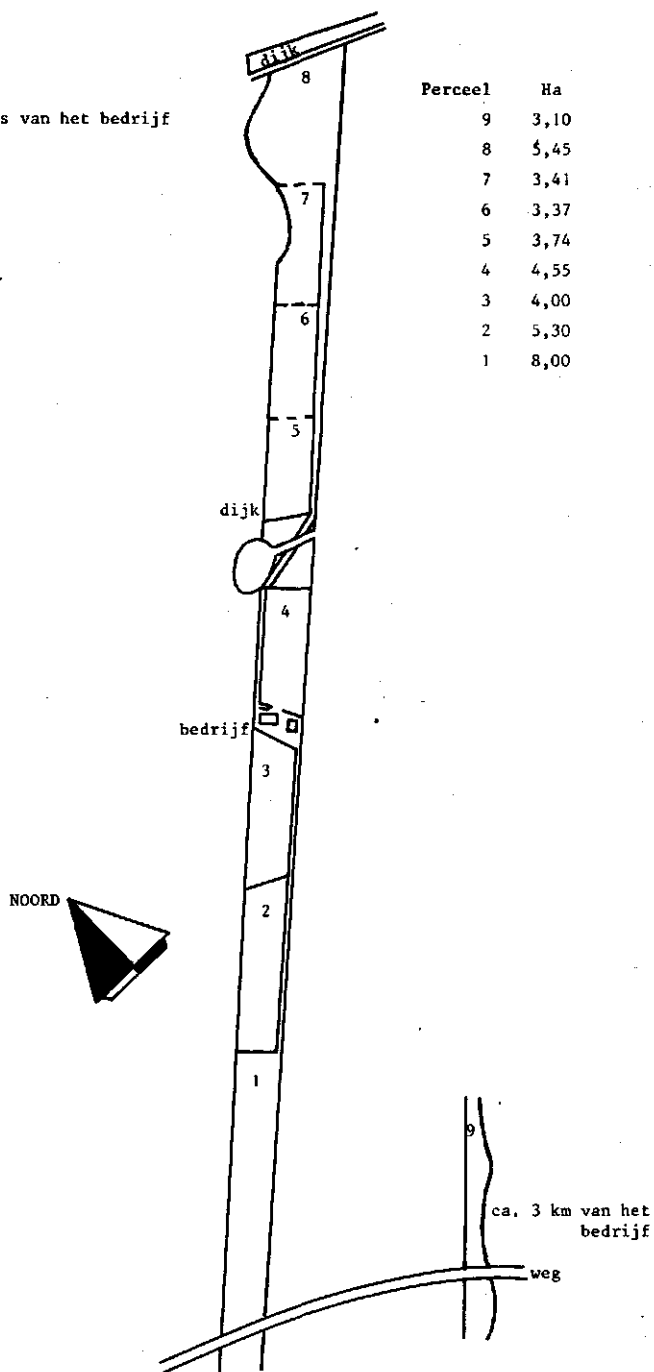
In 1971 heeft de ondernemer met zijn zoon een maatschap gesloten, zodat sindsdien het bedrijf in maatschapsverband wordt geëxploiteerd.

Toen het bedrijf in 1948 in administratie werd genomen, gebeurde dit in samenwerking met de Bedrijfsstudiegroepen. Er werden toen niet alleen boekhoudkundige gegevens verzameld, maar ook tijdschrijvingen.

De desbetreffende ondernemer heeft voorts aan verschillende andere onderzoeken op het gebied van tijdschrijving zijn medewerking verleend.

Met behulp van de verzamelde gegevens is getracht in deze publikatie een algemene indruk te geven van de verschillende ontwikkelingen in de bedrijfsvoering en van de aanpassingen van het bedrijf aan de veranderingen die sinds 1946 in de landbouw hebben plaatsgehad. Vervolgens is een vergelijking gemaakt tussen dit bedrijf en vergelijkbare bedrijven in de omgeving. Hieruit komt naar voren dat de ontwikkelingen op dit bedrijf qua aanpassingen een verloop te zien geven dat representatief voor de gehele streek kan worden beschouwd.

Figuur 2.1
Situatieschets van het bedrijf

2. De bedrijfssituatie

De bedrijfsoppervlakte bedraagt kadastraal 46,91 ha. De oppervlakte cultuurgrond is + 42,50 ha, waarvan 40,50 ha, later 41,50 ha uit bouwland bestaat.

Het areaal bouwland van het landbouwbedrijf is ongeveer voor de helft gelegen in een oude polder. Deze polder werd omstreeks 1717 in cultuur gebracht. De andere helft van het areaal bouwland ligt in een polder die in 1840 in cultuur werd gebracht.

De grondsoort is lichte tot zware zavel, 9-40% afslibbaar (overwegend 20% afslibbaar). De bedrijfsgebouwen liggen vrijwel in het midden van de percelen en zijn te bereiken via een 300 m lange verharde bedrijfsweg.

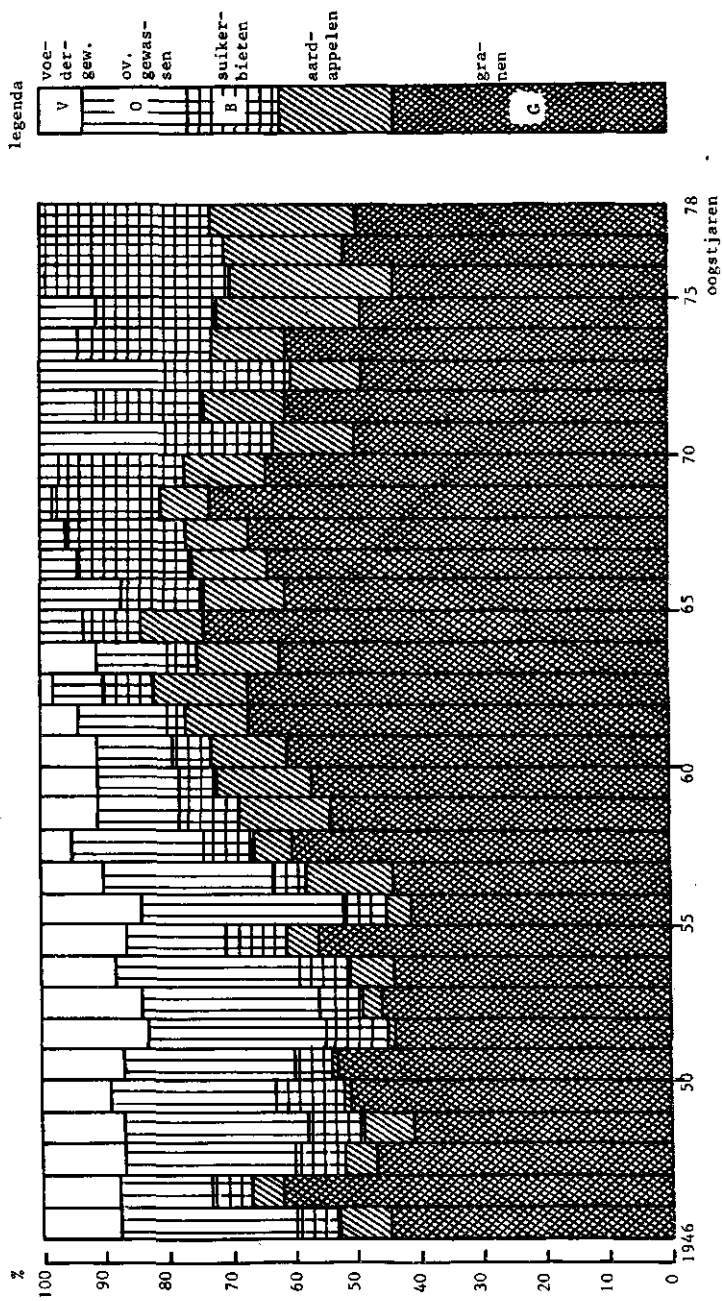
De kop-hals-romp boerderij is in de 19e eeuw gebouwd. Het eerste gebouw dateert uit + 1800; het laatste uit + 1880. Het woonhuis dat vanaf 1960 onbewoond was, is in de jaren zeventig afgebroken. De ondernemer woont in een burgerhuis bij het bedrijf.

Het gehele bedrijf is goed gedraineerd en doordat het bedrijf geheel langs hoofdwatertgangen ligt, is men verzekerd van een vlugge afvoer van overtollig hemelwater, voor zover een natuurlijke afwatering op zee dit toelaat.

De graanoogst kon, toen er nog gebinderd werd, niet in z'n geheel in de schuren geborgen worden. Na 1959 wordt er echter gemaaidorst en kon het stro volledig in de schuren opgeslagen worden. Alle andere produkten, behalve het zaaizaad en pootgoed voor eigen gebruik, worden sinds 1959 direct na de oogst coöperatief afgezet.

Tot en met het jaar 1965 hield het bedrijf rundvee; het aantal stuks melkvee was echter niet van overwegende betekenis voor het bedrijf. Na 1965 is de bijdrage van de veehouderij en de voedergewassen tot het gehele bedrijfsresultaat van geen belang meer geweest. Over de rundveehouderij wordt verder in dit verslag niet meer gerept.

Grafiek 3.1 Oppervlakte van de gewassen in % van het bouwland

3. Het bouwplan

Het bouwplan van deze ondernemer is kenmerkend voor het gebied waarin het bedrijf ligt, hoewel de ondernemer wel een enigszins op de markt gericht bouwplan voert. Dit komt naar voren in grafiek 3.1.

In het jaar 1971 bijvoorbeeld, werd ineens 20% van het areaal bouwland gebruikt voor de verbouw van het gewas koolzaad.

In de beschreven periode zijn er veel gewassen geteeld: winter- en zomertarwe, winter- en zomergerst, haver, rogge, consumptie- en/of pootaardappelen, suikerbieten, koolzaad, vlas, zaadbieten, stekbietjes, erwten, bonen, blauwmaanzaad, karwijzaad, kanariezaad, spinaziezaad, wortelzaad, witlof, voederbieten, lucerne en klavers.

De granen hebben gemiddeld 55% van het areaal bouwland in beslag genomen. Door de mechanisatie in de jaren zestig steeg het percentage tot 64%. In de jaren zeventig liep het areaal granen echter terug tot circa 53%, aangezien aardappelen en suikerbieten financieel aantrekkelijker waren geworden.

Bedroeg in het jaar 1946 het percentage hakvruchten in het bouwplan 15%, in 1978 was dat opgelopen tot 51%.

De groene erwten werden alleen in de jaren 1946 tot en met 1949 verbouwd en waren toen van weinig betekenis.

Met uitzondering van het jaar 1965 werd vlas vanaf 1956 tot en met 1966 verbouwd, gemiddeld over deze jaren besloeg het gewas circa 8% van het areaal cultuurgrond. Doordat de prijs te wensen overliet en het gewas erg arbeidsintensief was, verdween ook dit gewas uit het bouwplan.

Tot aan het jaar 1966 besloeg het gewas suikerbieten + 7% van het beschikbare bouwland. Daarna heeft er een sterke uitbreiding van dit gewas plaatsgehad als gevolg van het beschikbaar komen van gewasbeschermende middelen, de machinale verpleging, de mechanisatie van het rooien en de hogere bruto-geldopbrengst per ha.

Aardappelen hebben op dit bedrijf een wisselvallig verloop gekend. In het begin werd er zo'n 2,5 ha verbouwd (6%), daarna verdween het gewas bijna uit het bouwplan. In 1954 komt het gewas als pootaardappelteelt terug. Met zo nu en dan een uitschieter heeft dit gewas zich vanaf 1954 gehandhaafd en nam gemiddeld circa 12% van het areaal bouwland in beslag. Door de verbouw van een groter areaal consumptieaardappelen steeg het aandeel aardappelen het laatste jaar tot 28%.

Het gewas koolzaad was van 1946 tot en met 1957 met een 12% vertegenwoordigd in het bouwplan, daarna verdween het, maar kwam in 1971 terug en besloeg in de jaren 1971 tot en met 1975 gemiddeld 13% van het areaal bouwland. Na 1975 werd geen koolzaad meer verbouwd.

Zaadbieten werden lange tijd op dit bedrijf verbouwd, de stekbietjes werden door de boer zelf geteeld. De financiële opbrengst van het gewas was door de jaren heen goed. Wegens sterke inkrimping van de contractteelt en de arbeidsintensiteit van het gewas, kwam er in 1971 een einde aan de verbouw van dit gewas.

Voedergewassen werden tot 1965 verbouwd. Na het verdwijnen van het vee en de paarden waren deze gewassen overbodig. De structuurverbeterende werking die van deze gewassen uitging, wordt daarna verkregen door de verbouw van groenbemesters.

Overige gewassen, zoals rogge, de zaderijen etc., hebben in het begin nogal wat beslag gelegd op de cultuurgrond, maar dit verminderde alras.

4. De vruchtwisseling en de perceelsgrootte

Door de vernauwing van het bouwplan is de vruchtwisseling gedurig aangepast. In het begin van de onderzochte periode, toen het aandeel van de hakvruchten nog gering was, bestond de vruchtwisseling uit een opeenvolging van twee á drie graangewassen, gevolgd door vlas, groene klaver en suikerbieten. Op sommige percelen werd de graanteelt afgewisseld met erwten, koolzaad en nog enkele andere gewassen. In de zeventiger jaren bestond de vruchtwisseling voornamelijk uit de opeenvolging van een graangewas - aardappelen - graangewas - suikerbieten.

Gepaard aan de ontwikkeling in de vruchtwisseling is ook een ontwikkeling van de perceelsgrootte te zien. Was de gemiddelde perceelsgrootte in 1946 circa 1,75 ha, in 1978 was die ruim 5 ha. Na de komst van de trekkers en de maaidorser zijn de percelen zó samengevoegd dat bruikbare eenheden ontstonden. De huidige percelen zijn langs deze weg ontstaan uit samenvoeging van meerdere (soms zelfs 5 in aantal) kleine percelen (zie grafiek 4.1).

De mechanisatie heeft niet alleen geleid tot "grootschaligheid", maar heeft ook een rol gespeeld in de specialisatie.

Het aantal gewassen dat geteeld werd in 1946 bedroeg 15, in 1978 was dat aantal nog slechts 5.

Grafiek 4.1 Voorbeeld vruchtwisselingsschema en
perceelontwikkeling over de jaren
1944 t/m 1978 voor een perceel van 5,3 ha

1944	h	kz	stb	wg *
1945	wt	wg *	wt	gkl
1946	v *	gkl	e	sb
1947	gkl	stb	zg	zt
1948	sb	wt	wt	e
1949	h	b	a	kz
1950	kz	e	wt	
1951	wt		h	
1952	wg *		v *	
1953	h		gkl	
1954	v *		sb	
1955	gkl		wt	
1956	sb		zt	
1957	wt		wg *	
1958			zb	a
1959				b
1960				
1961				
1962				
1963				
1964				
1965				
1966				
1967				
1968				
1969				
1970				
1971				
1972				
1973				
1974				
1975				
1976				
1977				
1978				

1958	wg	
1959	h	
1960	zb	a
1961	zt	b
1962	zg *	
1963	wt	
1964	a	
1965	wt	
1966	h *	
1967	sb *	
1968	wt	
1969	h	
1970	g	sb
1971	wt	g
1972	a	
1973	wt	
1974	sb	
1975	wt	
1976	a	
1977	wt	
1978	sb	

Verklaring der tekens
wt = winter tarwe
zt = zomertarwe
r = rogge
h = haver
g = gerst, wg = wintergerst
zg = zomergerst
b = bieten, zb = zaadbieten
stb = stekbieten
sb = suikerbieten
e = erwten
a = aardappelen
gkl = gemengde klaver
v = vlas
kz = koolzaad
x = groenbemesting
- = stalmest

5. Kosten

De kosten op dit bedrijf zijn onderverdeeld in de kosten voor: arbeid, werktuigen, bewerking, zaaizaad en pootgoed, meststoffen en gewasbeschermende middelen, grond en gebouwen en overige kosten.

5.1 Arbeidskosten

Het aantal arbeidskrachten is van 1946 tot en met 1978 verminderd van 6,1 tot 1,4. In grafiek 5.1 wordt het verloop weergegeven van het aantal arbeidskrachten vanaf 1946. Van 1946 tot en met 1958 bedroeg het aantal arbeidskrachten gemiddeld 4,8. Ook het aantal gewerkte uren per jaar bleef vrij constant. Na 1958 trad er duidelijk een vermindering op in het aantal gewerkte uren per jaar. Veel handenarbeid werd overgenomen door machinearbeid waardoor minder arbeidsuren benodigd waren omdat in dezelfde tijd meer kon worden gepresteerd.

Uit grafiek 5.2 blijkt de vermindering van het aantal gewerkte uren; vooral de komst van de maaidorser en pers heeft veel arbeidsuren bespaard.

Door de vermindering van het aantal arbeidsuren en de aanschaf van werktuigen heeft deze ondernemer kans gezien zijn loonkosten terug te dringen (zie grafiek 5.5). De laatste jaren echter zijn de loonkosten, door de forse stijging van de lonen, weer iets aantrokken.

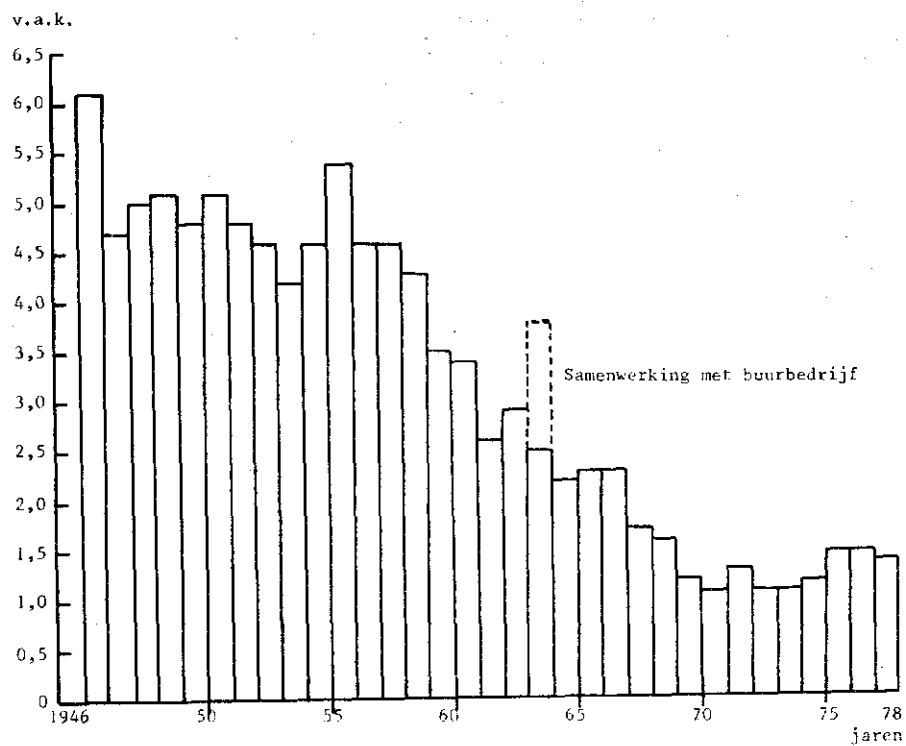
5.2 Kosten van machines en werktuigen

a. Investerings in werktuigen

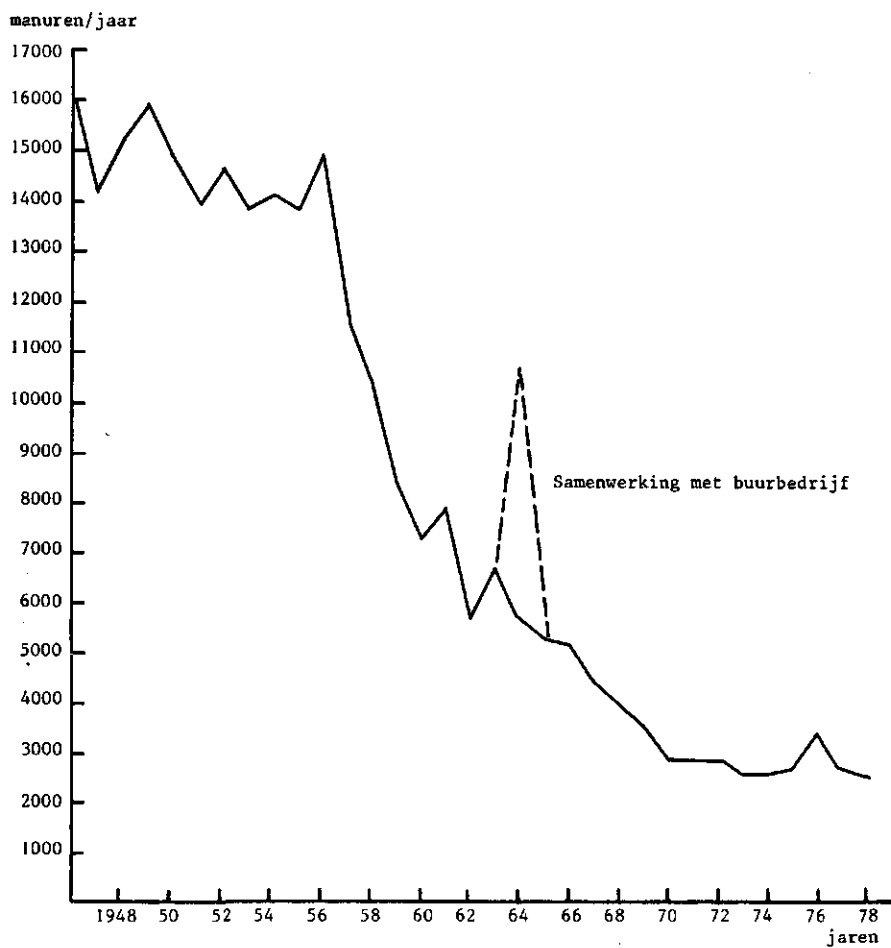
Zoals al in de vorige paragraaf is uiteengezet, werd de handenarbeid meer en meer overgenomen door machinearbeid. In 1946 waren er op het bedrijf aanwezig 5 paarden en samen met de buurman 1 trekker. In 1948 kocht de ondernemer er met zijn buurman nog een trekker bij. Deze combinatie ging in 1950 uit elkaar en het bedrijf kreeg de laatst aangekochte trekker alleen ter beschikking. Deze werd al spoedig ingeruild tegen een trekker met meer pk; er waren toen nog 3,3 werkpaarden op het bedrijf aanwezig.

In 1959 kwam de eerste zelfrijdende maaidorser en een getrokken pers op dit bedrijf. Dit leidde tot versnelde mechanisatie. De boer kocht er 1 trekker bij, de al aanwezige trekker werd ingeruild tegen een trekker met meer pk en in 1964 verdween het laatste werkpaard (niet de ondernemer zelf). Het aantal trekkerpk bedroeg toen 88, in 1946 was dat 20 en in 1978 was dat 139.

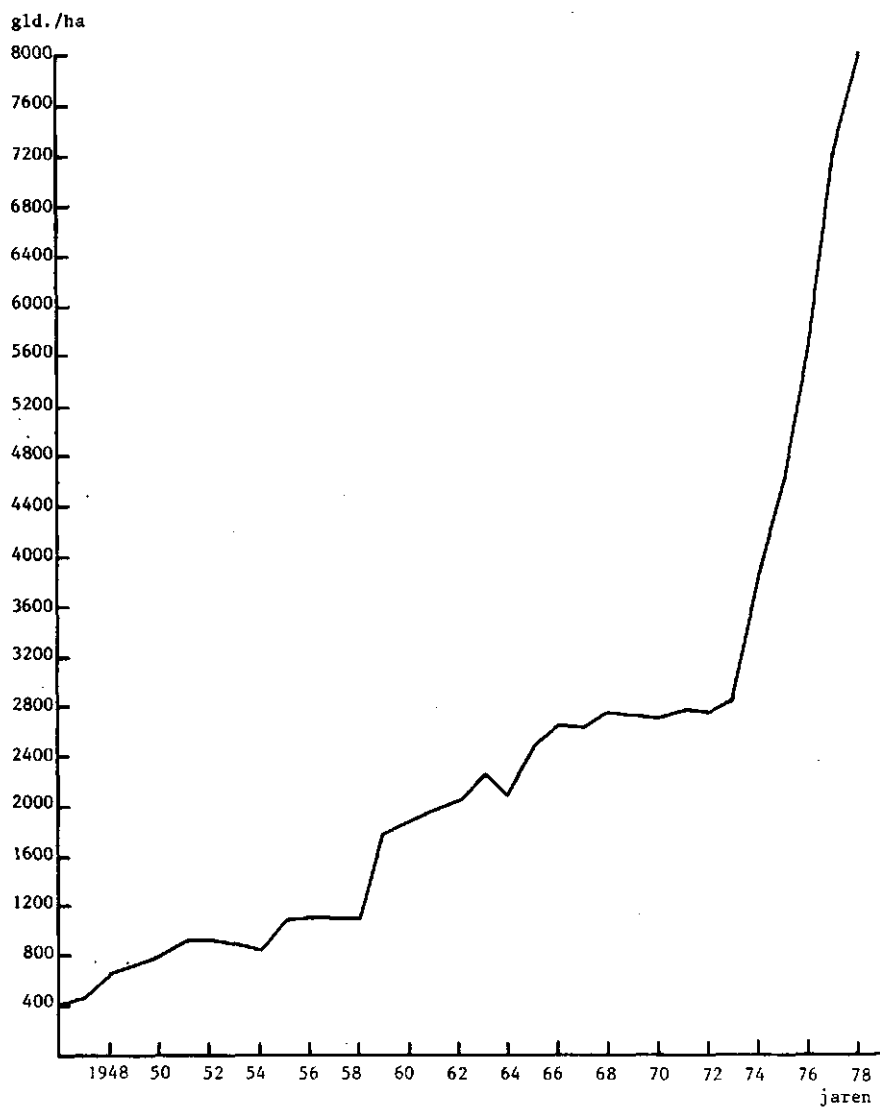
Grafiek 5.1 Verloop van het aantal volwaardige arbeidskrachten

Grafiek 5.2 Aantal gewerkte uren (in mu) per jaar

Grafiek 5.3 Ontwikkeling van het geïnvesteerd vermogen in werktuigen
(nieuwwaarde in gld. per ha)

Om zo weinig mogelijk risico te lopen bij het oogsten kocht de ondernemer machines met nogal wat overcapaciteit. Deze overcapaciteit werd in 1964 benut door een samenwerking met een buurbedrijf aan te gaan. Kosten en opbrengsten werden als één geheel beschouwd. Deze samenwerking duurde een jaar. Hierna gingen beide bedrijven weer zelfstandig verder maar een aantal benodigde werktuigen worden nog wel gezamenlijk gekocht. Ook is er nog sprake van "burenhulp" tijdens drukke werkzaamheden.

Het geïnvesteerde vermogen in werktuigen is aanmerkelijk gestegen (zie grafiek 5.3). Trekkers en bijbehorende werktuigen waren duurder dan paarden. Om de technische ontwikkeling te volgen kwamen er regelmatig nieuwe machines op het bedrijf, waardoor het werk weer sneller en doelmatiger kon gebeuren. Deze machines vergden echter ook een grotere investering.

b. Werktuigkosten

De werktuigkosten bestaan uit: afschrijving, rente, onderhoud en brandstoffen. Deze kosten vertonen natuurlijk evengoed een stijging als het geïnvesteerde vermogen in werktuigen (zie grafiek 5.4).

Ten gevolge van de verhoging van de investeringen zijn vooral rente en afschrijving snel gestegen. Deze kosten bedroegen in 1978 circa 80% van de werktuigkosten.

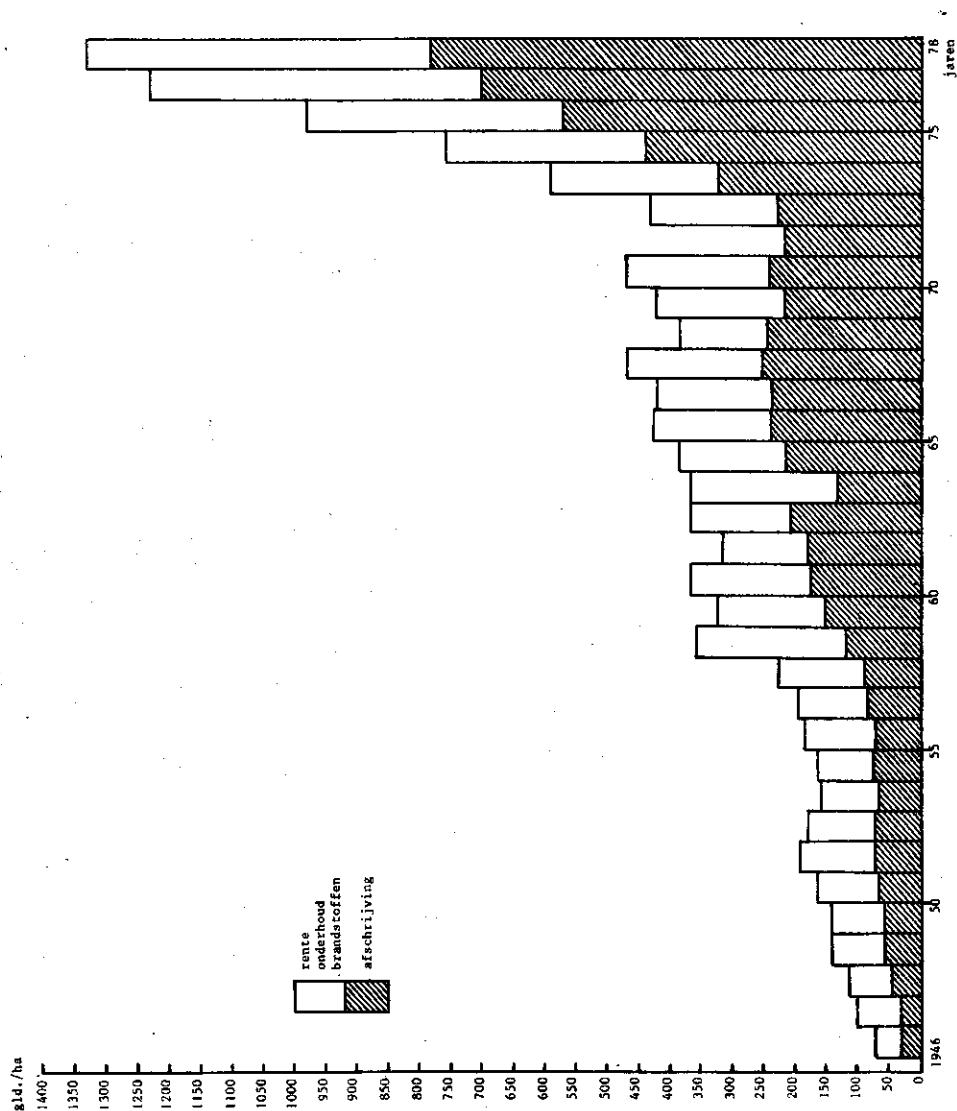
De ondernemer verving vooral na 1960 geregeld zijn werktuigen, waardoor de kosten aan onderhoud laag bleven. De aanschaf van de maaidorser en de pers, welke leidde tot verdere mechanisatie, heeft vooral de stijging van de werktuigkosten beïnvloed. Deze aanschaffingen verhoogden de kosten van werktuigen in die jaren met bijna 60%; de kosten van arbeid daalden toen met circa 35%. De daling van de arbeidskosten heeft zich hierna echter lange tijd vrij sterk doorgezet terwijl de werktuigkosten geen spectaculaire stijgingen meer ondergingen (zie grafiek 5.5). De laatste jaren daarentegen vertonen zowel de arbeids- als werktuigkosten weer een stijging.

5.3 Bewerkingskosten

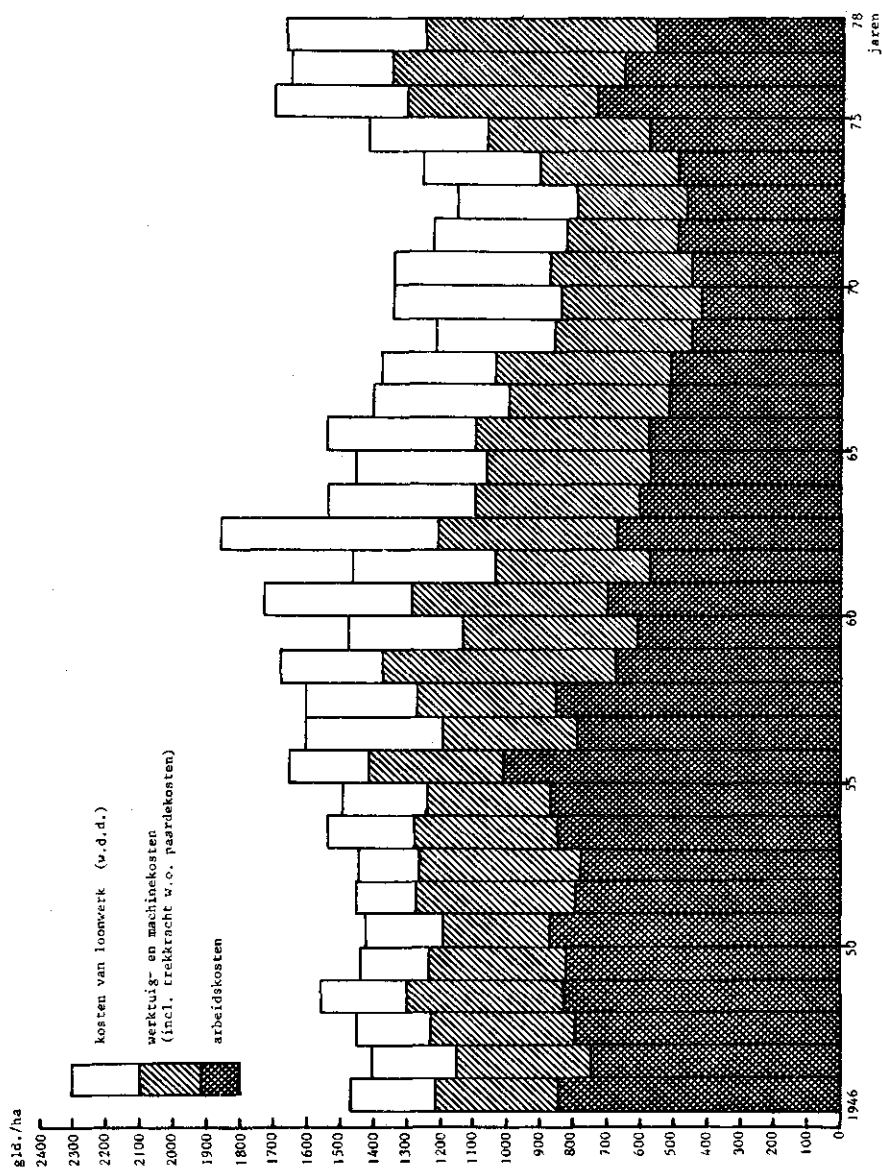
De kosten van arbeid, werktuigen en werk door derden worden te zamen de bewerkingskosten genoemd. Deze kosten zijn gemiddeld 50 tot 60% van de totale kosten. In grafiek 5.5 wordt het verloop van de kosten van arbeid, werktuigen en werk door derden weergegeven; de koopkracht van de gulden van 1969 tot en met 1972 is hierbij op 100 gesteld. De werktuigkosten zijn inclusief de kosten van de werkpaarden in de beginjaren.

Volgens grafiek 5.5 waren de bewerkingskosten in de jaren 1956 tot en met 1966 hoger dan in de andere jaren. In 1956 waren de arbeidskosten hoger als gevolg van een tijdelijk hogere arbeidsbezetting. In 1958 stegen de arbeidskosten voornamelijk

Grafiek 5.4 Ontwikkeling van de werktuigkosten (in gld. per ha)

Grafiek 3.5 Opbouw van de beweringskosten (in gld. per ha) (koopkracht van de gulden 1969/70 t/m 1971/72 = 100)

Grafiek 5.6 Kosten van zaai­zaad en poot­goed, mest­stoffen en ge­was­be­schermende mid­de­len (in gld. per ha)
(koop­kracht van de gulden 1969/70 t/m 1971/72 = 100)

doordat de graanoogst veel handenarbeid vergde. Vanaf 1959, met de komst van de maaidorser en pers, daalden de arbeidskosten, doch vanzelfsprekend stegen de werktuigkosten.

De hoge bewerkingskosten in 1961 worden verklaard door de slechte weersomstandigheden in dat jaar. De uitschieter van 1963/64 kwam doordat dit bedrijf in dat jaar meer suikerbieten en aardappelen in het bouwplan had, waardoor met name de loonwerkkosten sterk stegen.

Na 1966 is er een daling in de bewerkingskosten. Men kan de jaren 1956 tot en met 1966 dan ook op dit bedrijf beschouwen als jaren waarin de landbouwmethoden op deze onderneming grote veranderingen ondergingen. Dit veranderingsproces heeft pas na het jaar 1966 zijn vruchten afgeworpen.

De stijging van de kosten werk door derden wordt verklaard door het feit dat de ondernemer zijn toenemend areaal aardappelen en bieten liet oogsten door een loonwerker.

Deze ondernemer heeft, door tijdig om te schakelen van handenarbeid naar machinearbeid, de ontwikkeling van de bewerkingskosten goed in de hand gehouden.

In grafiek 5.3 is het verloop van het geïnvesteerd vermogen in werktuigen weergegeven. Als dit geprojecteerd wordt tegen het aantal v.a.k. in de desbetreffende jaren, dan geeft het een indruk van de toeneming van de investeringen per v.a.k. Kon de ondernemer in 1946 volstaan met een nieuwwaarde van werktuigen van f 65,- per v.a.k. per ha, in 1978 was dit ruim f 5700,- per v.a.k. per ha.

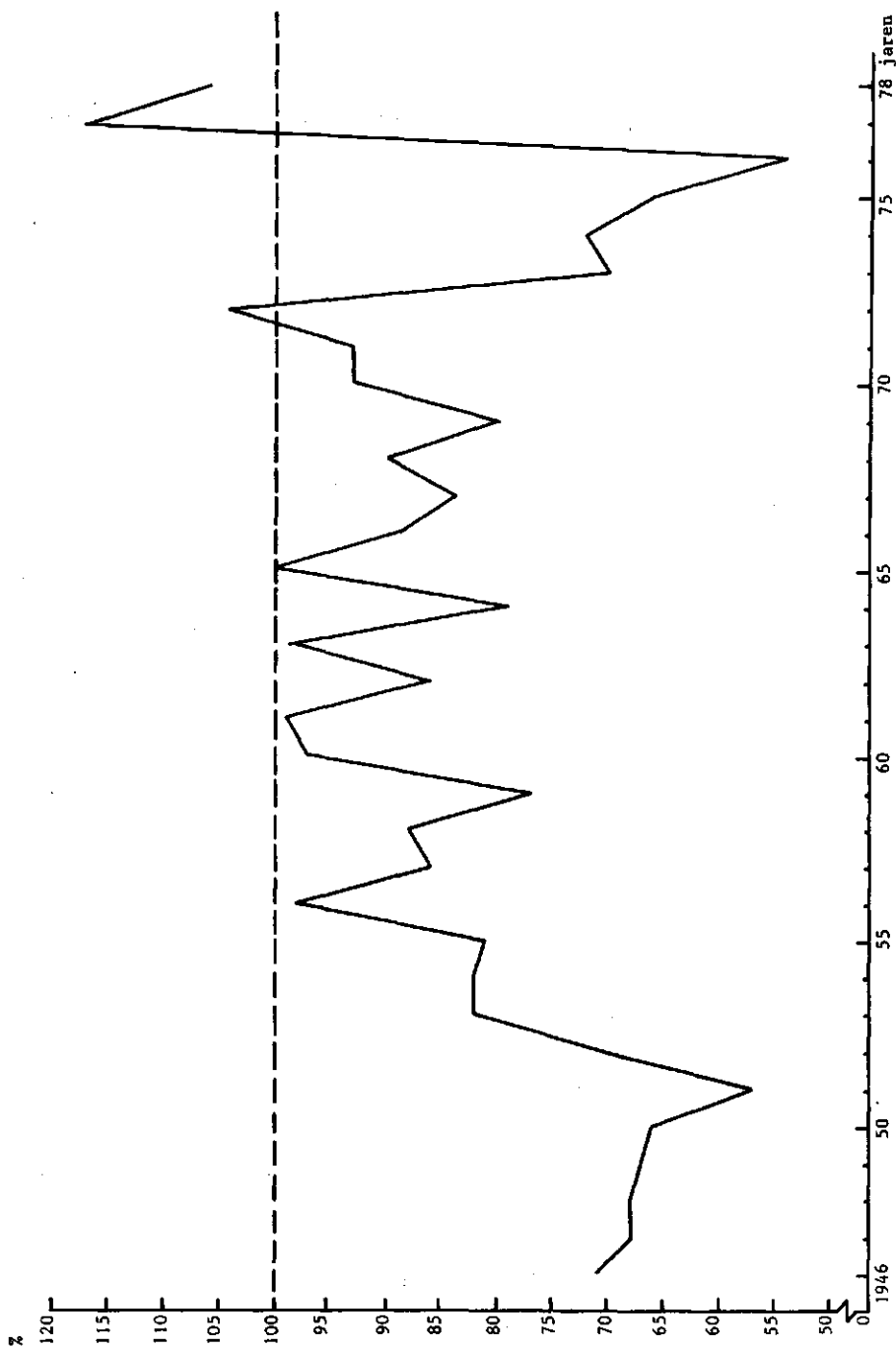
5.4 Kosten van zaaizaad, pootgoed, meststoffen en gewasbeschermende middelen

Onder de kosten van zaaizaad en pootgoed zijn ook die hoeveelheden opgenomen die afkomstig waren uit het eigen bedrijf. Op dit bedrijf wordt gedeeltelijk aan zaaizaadvermeerdering gedaan. Het gewas haver is bijna altijd voor vermeerdering verbouwd, van tarwe is soms een perceel voor vermeerdering geteeld. Voor aardappelen wordt in het algemeen ook van eigen plantgoed uitgegaan. De kosten worden in een bepaalde mate bepaald door het uitgangsmateriaal (klasse). Uit grafiek 5.6 komt naar voren dat de kosten van zaaizaad en pootgoed over de periode 1946 tot en met 1978 vrij stabiel zijn geweest, met uitzondering van enkele pieken, waaronder de jaren 1976 tot en met 1978 als gevolg van de prijsontwikkeling van het pootgoed.

De kosten voor meststoffen worden vooral bepaald door het bouwplan en de prijs. In zuivere kg is het verbruik van N-houdende meststoffen gestegen van 45 kg per ha tot 194 kg per ha. Door vooral de waardevermindering van de gulden, en in mindere mate ook door de stijging van de N-prijs, alsmede de verviervoudiging van de N-gift per ha, betaalde deze ondernemer voor stikstof in 1978 ruim zes maal de kosten van 1946.

De giften aan fosfaatmeststoffen zijn gestegen met ruim 30 kg P_2O_5 tot circa 80 kg per ha. Kalimeststoffen hebben in de loop der

Grafiek 5.7 Kosten in % van de opbrengsten

jaren aanmerkelijk minder veranderingen ondergaan. De giften zijn gemiddeld 80 kg K₂O per ha tot 1972. De jaren daarna stegen de giften van 100 tot 150 kg K₂O. Tot de jaren vijftig strooide de ondernemer alleen enkelvoudige meststoffen. Hierna begon hij geleidelijk aan mengmeststoffen te strooien, voornamelijk PK mengmeststoffen.

Het gebruik van mengmeststoffen is een van de aanpassingen waardoor de arbeid per ha verminderd is. De stijging van het verbruik, vooral van stikstofmeststoffen, is niet alleen een gevolg van veranderingen in het bouwplan maar wordt ook bepaald door de teeltwijze van de gewassen en een betere gewassenkennis in het algemeen.

Enkele gewassen vragen nu meer N dan vroeger om tot maximale opbrengsten te komen. Op dit bedrijf betreft dit onder meer het twee keer toedienen van N op vooral de tarwe en de veel zwaardere N-gift op consumptieaardappelen.

De kosten van de groenbemesting zijn ook in grafiek 5.6, onder de meststoffen, ingedeeld. Elk jaar is ongeveer 22% van het areaal bouwland, na de hoofdv Frucht, met een groenbemester beteeld geweest.

De kosten van gewasbeschermende middelen vertonen de sterkste stijging. Het gebruik hiervan heeft veel handenarbeid overbodig gemaakt. De nominale kosten van de onkruidbestrijding stegen van f 2,- tot f 164,- per ha, een voorbeeld van vervanging van handenarbeid door zogenaamde kapitaalarbeid.

De onkruidbestrijdingskosten kunnen volgens de ondernemer wel lager, maar zijn bedrijf moet onkruidvrij zijn, ook de zaai-zaadvermeerdering speelt hierin een rol. De bespuitingen en dergelijke worden door de ondernemer zelf uitgevoerd.

5.5 Kosten van grond en gebouwen

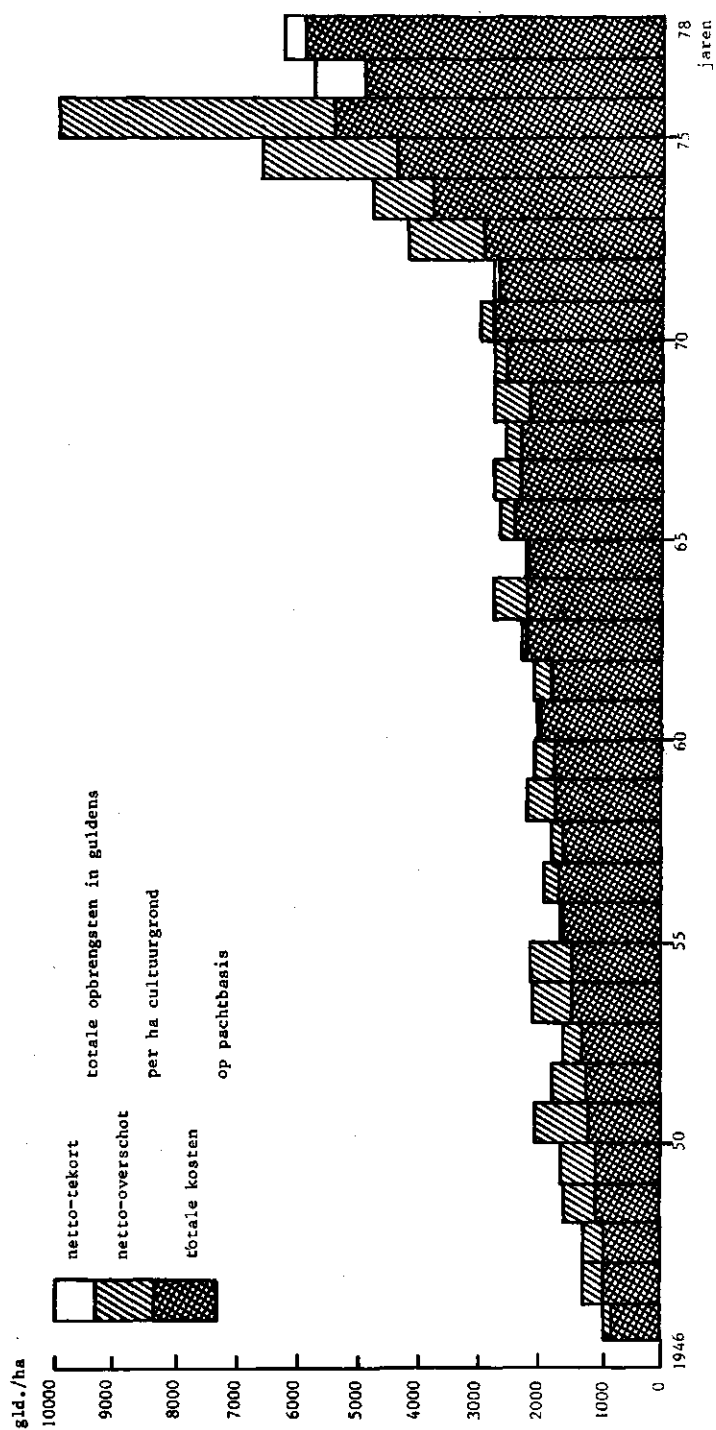
De kosten van grond en gebouwen bestonden van 1946 tot 1954 uit de betaalde pacht en het onderhoud, dat uitgevoerd werd op rekening van de pachter.

De onderhoudskosten zijn nooit extreem hoog geweest. Het onderhoud was in hoofdzaak aanpassing aan de mechanisatie zoals: sloten dempen, betonvloeren leggen, erfverharding etc. en ook het onderhoud van de drainage valt onder deze kosten.

Op het bedrijf zijn geen belangrijke investeringen gedaan waardoor de kosten voor pacht belangrijk zouden moeten stijgen. Het bedrijf werd in 1954 gekocht en hierna werd, voor de kosten van grond en gebouwen, uitgegaan van de berekende pacht volgens de normen van de grondkamer.

Van 1946 tot en met 1978 stegen de kosten van grond en gebouwen, inclusief onderhoud, van f 130,- per ha tot f 964,- per ha, een stijging van gemiddeld circa 6,5% per jaar, hetgeen overeenkomt met de stijging van de pacht prijzen van boerderijen gro-

Grafiek 5.8 Opbrengsten, kosten en netto-overschot (in gld. per ha)

ter dan 1 ha, gelegen in zeekleigebieden, volgens het CBS en het LEI.

5.6 Overige kosten

De overige kosten bestaan uit: toegerekende kosten en algemene kosten. Toegerekende kosten zijn: keurings- en plomberingskosten, areaalheffing, commissieloon, de berekende rente van de gewassen en in het begin ook de omzetbelasting. De algemene kosten bestaan uit: elektriciteit, waterverbruik, telefoon, auto, verzekeringen, vakliteratuur etc.

Op de overige kosten kan de ondernemer bijna geen invloed uitoefenen; het zijn bedragen die hij verschuldigd is aan de dienstverlenende bedrijven in de landbouw. Deze overige kosten stegen van f 64,- per ha tot f 590,- per ha, een stijging van gemiddeld circa 7% per jaar, waarin de algemene kosten de grootste stijging vertoonden.

5.7 Totale kosten

In grafiek 5.7 zijn de totale kosten in procent van de opbrengsten weergegeven.

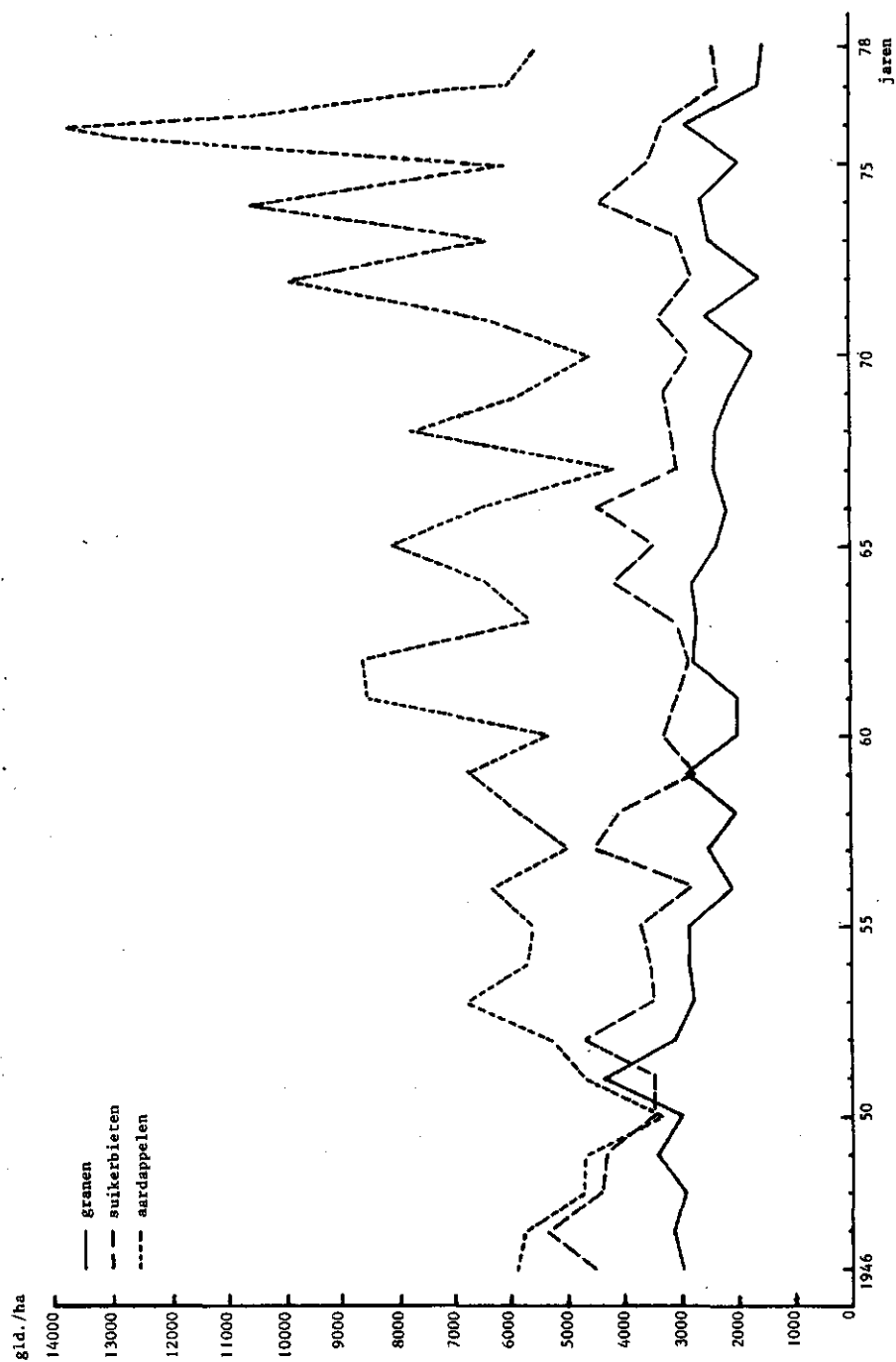
Uit deze grafiek blijken de jaren met een "hoog" netto-overschot. Dit waren de jaren waarin oorlogsdreiging (1952: Korea) voorkwam of waarin de klimatologische omstandigheden dusdanig waren dat er schaarste van met name aardappels optrad (1975 en 1976).

In grafiek 5.8 worden tenslotte de totale kosten en totale opbrengsten per hectare weergegeven.

De kosten zijn weergegeven in de opbrengsten; dat wat resteert of te kort is, is respectievelijk het netto-overschot of netto-tekort per ha.

Een geleidelijke stijging van de kosten is waar te nemen, die in de jaren na 1973 verandert in een ontwikkeling met een explosieve groei.

Grafiek 6.1 Reële bruto-geldopbrengst van enkele gewassen (in gld. per ha) (Koopkracht van de gulden 1969 t/m 1972 = 100)

6. Opbrengsten van de gewassen

Uit grafiek 6.1 blijkt dat, gerekend naar de koopkracht van de gulden (1969/70 - 1971/72 = 100), de traditionele hoofdgewassen van dit bedrijf, de granen, financieel gezien minder zijn gaan opbrengen; een geleidelijke daling van f 2800,- per ha naar f 2000,- per ha. Deze daling kwam tot stand ondanks de kg-opbrengstverhoging van bijvoorbeeld het gewas wintertarwe van 4200 kg per ha tot gemiddeld 6000 kg per ha. Vooral het toedienen van een extra N-gift heeft tot deze opbrengsstijging geleid, bij een goed "tarwejaar" waren gemiddelde opbrengsten van bijna 7000 kg per ha geen uitzondering.

De opbrengst van het bijprodukt van de granen, stro, heeft in de beginjaren aanzienlijk bijgedragen tot de geldopbrengsten van de granen. In 1950 was dit zelfs circa 40% van de graanopbrengsten. De geldopbrengsten van stro zijn echter ook gaan dalen; hierbij komt nog dat door het stationaire dorsen vroeger een hogere kg-opbrengst van het stro werd verkregen.

Bij suikerbieten is de reële geldopbrengst per ha eveneens in de loop der jaren gedaald, ondanks het bestaan van een garantieprijs en de verhoging van de kwantitatieve opbrengst per ha van gemiddeld 39 ton per ha tot gemiddeld 52 ton per ha, bij een vrijwel gelijkblijvend suikergehalte.

De gemiddelde reële bruto-geldopbrengsten van aardappelen hebben zich tamelijk goed kunnen handhaven. Omdat de consumptieën pootaardappelen "vrije" produkten zijn, laten de geldopbrengsten echter van jaar tot jaar zeer grote schommelingen zien. De kwantitatieve opbrengsten van aardappelen zijn eveneens gestegen; bij pootaardappelen namen de kg-opbrengsten toe van 18 ton tot 31 ton per ha.

Ook alle andere gewassen hebben in de loop der jaren steeds hogere kwantitatieve opbrengsten per ha opgeleverd, maar desondanks daalden echter de reële bruto-geldopbrengsten per ha (zie bijlage 4).

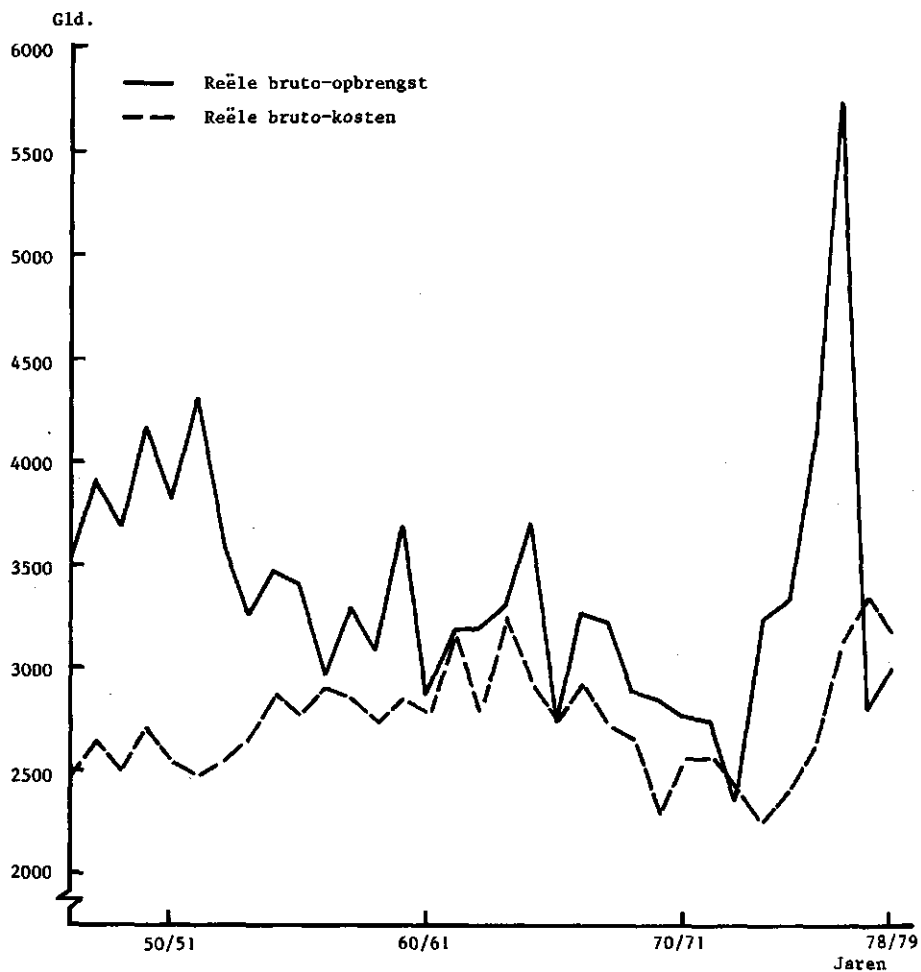
Uit het voorgaande blijkt dat, gerekend naar de koopkracht van de gulden (1969/70 - 1971/72 = 100), de gewassen met contract- en garantieprijzen een daling van de bruto-geldopbrengsten per ha laten zien, ondanks de gerealiseerde stijging van de kg-opbrengsten (zie grafiek 6.1 en 6.2). Alleen de vrije produkten consumptie- en pootaardappelen laten dankzij een aantal jaren met hoge prijzen een gunstiger beeld zien.

De teelt van aardappelen heeft echter niet kunnen voorkomen, dat de gemiddelde reële bruto-geldopbrengst van alle gewassen tezamen toch een dalend verloop laat zien (grafiek 6.2).

De ondernemer heeft gepoogd door het in de hand houden van de kosten door middel van mechanisatie en specialisatie, alsmede door het zich toeleggen op de verbouw van meer hakvruchten, die een ho-

Grafiek 6.2 Ontwikkeling van de reële bruto-opbrengsten en reële bruto-kosten per ha cultuurgrond

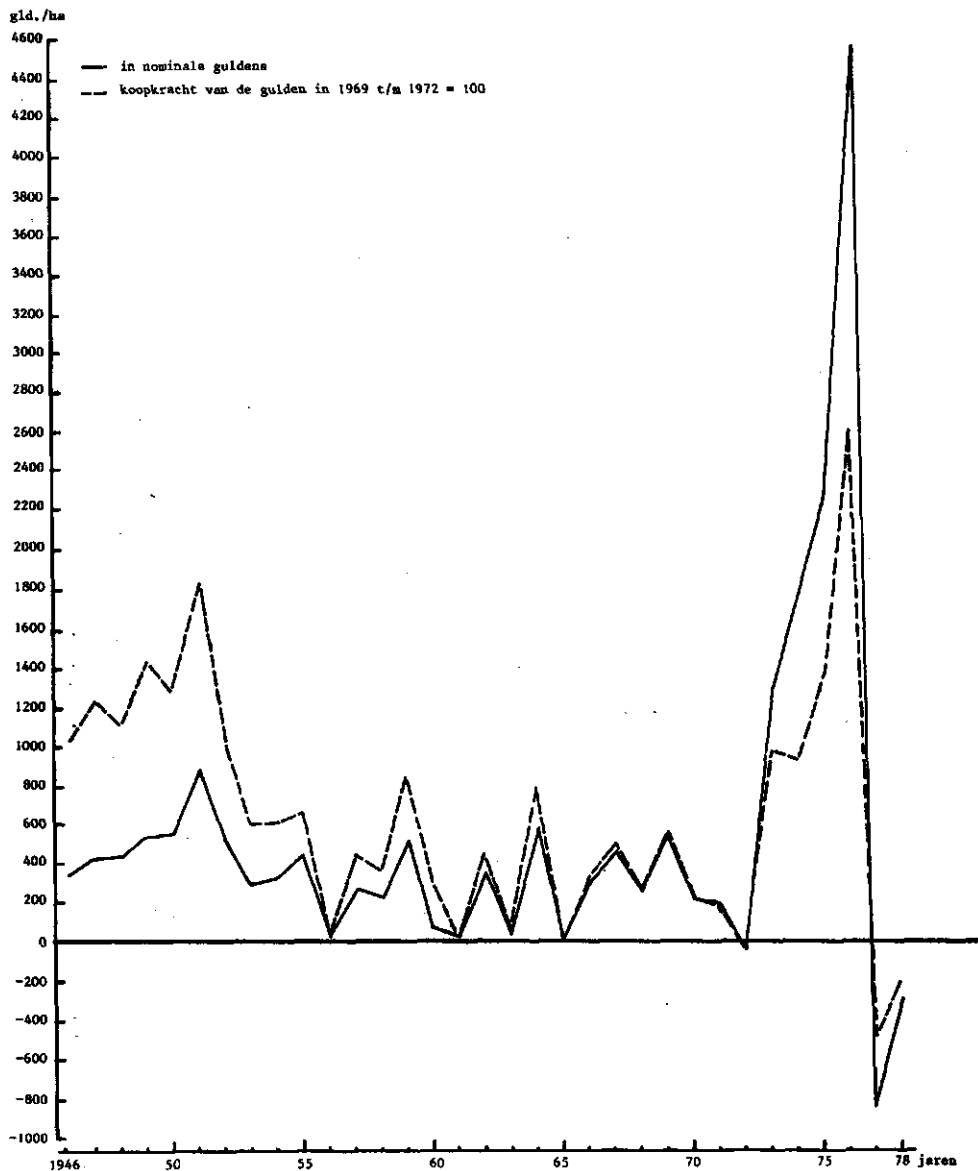
(Koopkracht van de gulden in 1969/70 t/m 1971/72 = 100)

ger saldo per ha opleveren, toch een positief netto overschot te behouden. Uit grafiek 6.2 blijkt, dat hij daarin geslaagd is, hoewel de marge tussen reële opbrengsten en reële kosten gedaald is t.o.v. de eerstvermelde tien jaar.

Het jaar 1951/52 springt er gunstig uit, veroorzaakt door de toenmalige Korea-crisis. Ook de jaren 1974 t/m 1976 zijn zeer gunstig geweest, waarbij in 1975 en 1976 vooral de zeer hoge aardappelprijzen een rol spelen. Door de sterke terugval van de aardappelprijzen laten de jaren 1977 en 1978 daarentegen een erg ongunstig financieel resultaat zien.

Grafiek 7.1 Ontwikkeling van het netto-overschot (in gld./ha)

7. Netto-overschot per ha en de arbeidsopbrengst van de ondernemer

Uit grafiek 7.1 komt het wisselvallig verloop van het netto-overschot per ha duidelijk naar voren, een gevolg van klimaat, wereldsituatie en prijschommelingen van vrije produkten. Het netto-overschot/tekort bewoog zich in de jaren 1946 tot en met 1978 tussen f 838,- per ha negatief en f 4570,- positief.

De jaren zestig vertonen een vrij ongunstig beeld, ditzelfde beeld vindt men eveneens in de akkerbouwsector van geheel Nederland. De aanpassing van de akkerbouw aan de mechanisatie heeft hierin onder meer een rol gespeeld.

Erg ongunstige jaren voor de ondernemer, zoals 1956, zijn in hoofdzaak te wijten aan slechte weersomstandigheden en ziekten in de gewassen, waardoor minder goede produkten van het land gehaald werden en/of de opbrengsten te wensen overlieten. Ook een minder goed werkende kunstmeststrooier heeft het netto-overschot per ha een keer nadelig beïnvloed. Natuurlijk heeft de prijs die de ondernemer voor zijn produkten krijgt veel invloed op het netto-overschot per ha. Dit blijkt met name in de beide laatste boekjaren, toen de aardappelprijzen laag waren.

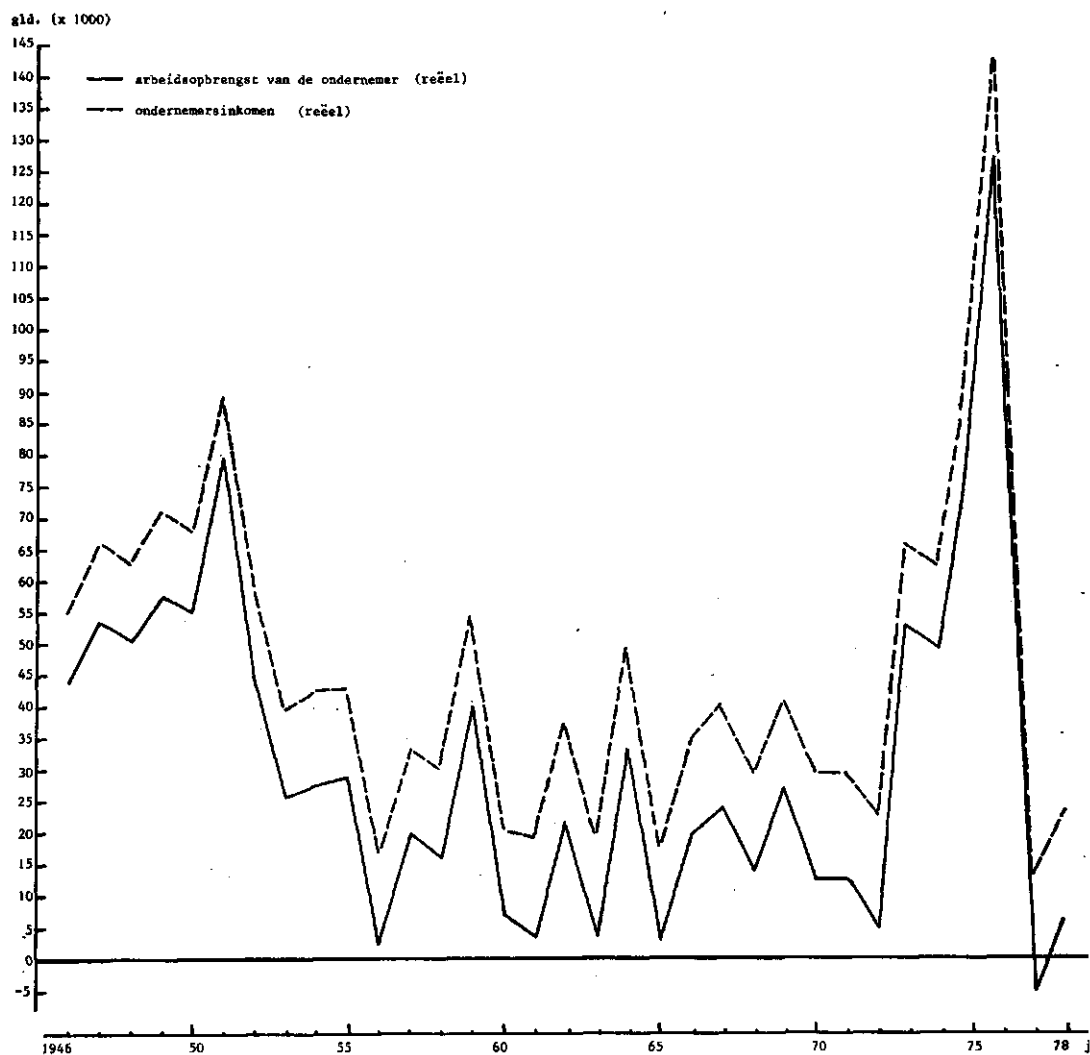
De jaren 1973 tot en met 1976 geven een gunstig beeld. Toch valt op dat, ondanks de redelijke tot goede prijzen in die jaren, het netto-overschot per ha gerekend naar de koopkracht van de gulden die in 1969 tot en met 1972 op 100 is gesteld, het netto-overschot per ha van de jaren vijftig maar nauwelijks overtreft.

Grafiek 7.2 geeft de arbeidsopbrengst van de ondernemer en zijn ondernemersinkomen weer bij een gelijke koopkracht van de gulden (1969/70 - 1971/72 = 100). De arbeidsopbrengst van de ondernemer is gelijk aan het netto-overschot berekend op pachtbasis plus zijn berekend loon.

Om het effect tot uitdrukking te brengen van de inbreng van eigen arbeid en het eigen vermogen van de ondernemer ten opzichte van het bedrijfsresultaat, hanteert men vaak het begrip ondernemersinkomen. Dit ondernemersinkomen bestaat uit: netto-overschot en het verschil tussen berekende en betaalde kosten van eigen arbeid en geïnvesteerd vermogen in grond en gebouwen (pacht) en dode inventaris. Deze berekende kosten zijn in deze periode steeds belangrijker geworden. Op pachtbasis berekend bedroegen deze kosten in de jaren 1947 tot en met 1964 gemiddeld 12 tot 14% van de totale kosten, daarna tot 1972 ongeveer 17% terwijl nu deze kosten ongeveer 25% bedragen.

Het ondernemersinkomen vormt het overgrote deel van het gezinsinkomen waaruit betaald moeten worden: de belastingen, de premies voor de volksverzekering, de premies voor de verzekeringen voor zelfstandigen en de gezinsbestedingen, waarna eventuele besparingen overblijven. Hierbij moet rekening worden gehouden met

Grafiek 7.2 Ontwikkeling van de arbeidsopbrengst van de ondernemer en ondernemersinkomen
(koopkracht van de gulden in 1969/70 t/m 1971/72 = 100)

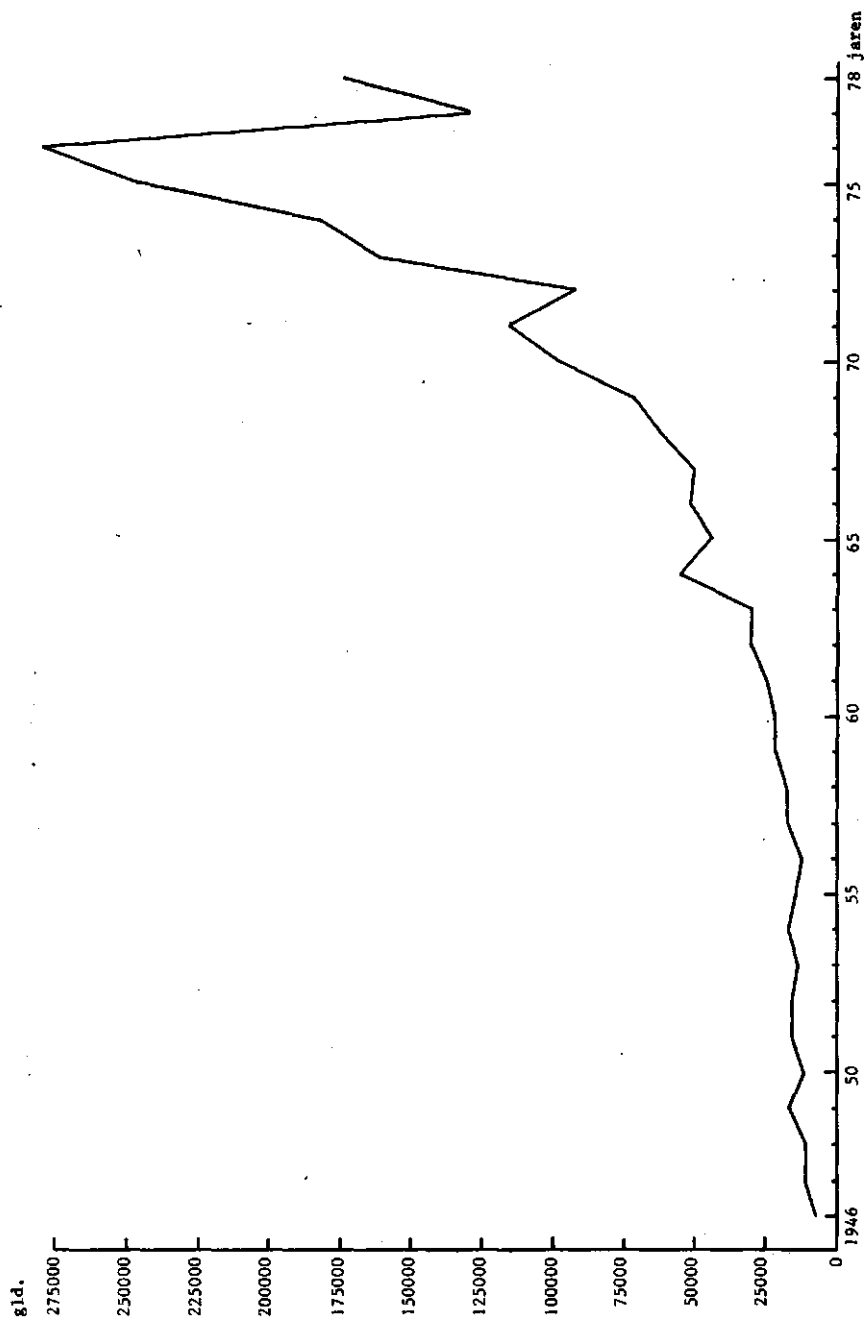

het feit dat uit de afschrijvingen soms onvoldoende middelen komen voor nieuwe investeringen en waardoor de continuïteit van het bedrijf in gevaar zou kunnen komen.

Grafiek 7.3 geeft de stijging aan van geldopbrengst per volwaardige arbeidskracht. De stijging van de opbrengst per v.a.k. bedroeg gemiddeld jaarlijks ruim 10% (op deze cijfers is geen inflatiecorrectie toegepast).

In grafiek 5.1 is de ontwikkeling van arbeidsbezetting aangegeven. Uit deze beide grafieken blijkt dat de totale geldomzet de laatste jaren bijna geheel voor rekening van de ondernemer en meewerkende gezinsleden komt.

Grafiek 7.3 Ontwikkeling van de bruto-geldopbrengsten per v.a.k.

8. Standaardbedrijfseenheden

Het aantal standaardbedrijfseenheden (sbe) per bedrijf is een maatstaf om aan de hand van grondgebruik en veebezetting de omvang van een bedrijf als geheel aan te geven.

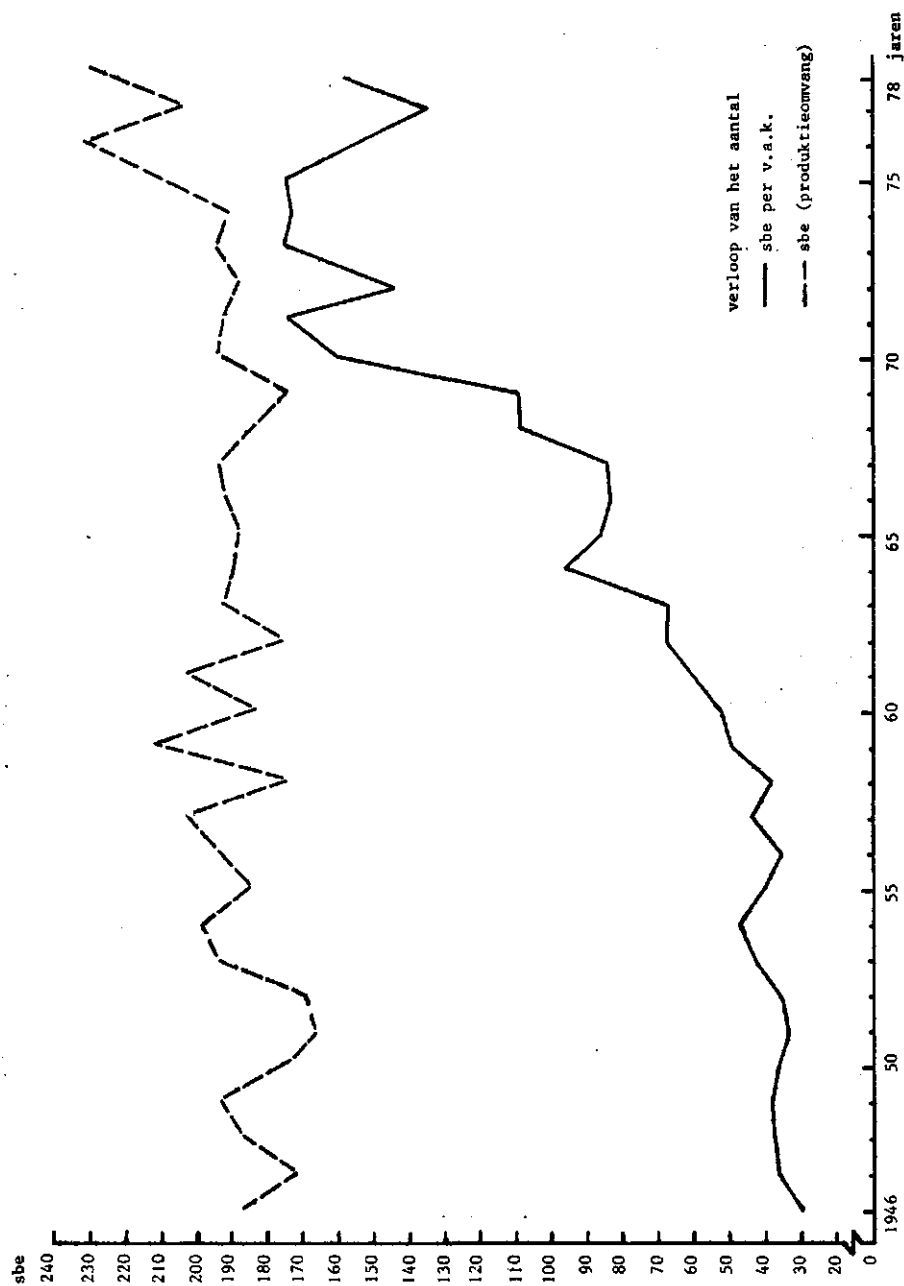
Bij het berekenen van het aantal sbe wordt rekening gehouden met de produktiefactoren: grond (netto-pacht), arbeid (loon) en kapitaal (rente). Elke produktieactiviteit wordt via zijn aanspraken op de produktiefactoren omgezet in sbe, waarna men bedrijven met elkaar kan vergelijken.

In grafiek 8.1 wordt het verloop van het aantal sbe op het bedrijf en het verloop van het aantal sbe per v.a.k. weergegeven. Zoals uit de grafiek te zien is, werd in 1978 de sbe "verzorgd" door ruim 1 v.a.k. De stijging van het aantal sbe per v.a.k. bedroeg in de periode 1946 tot en met 1978 bijna 550%.

In grafiek 8.2 wordt het verloop van de kosten en het netto-overschot per sbe weergegeven.

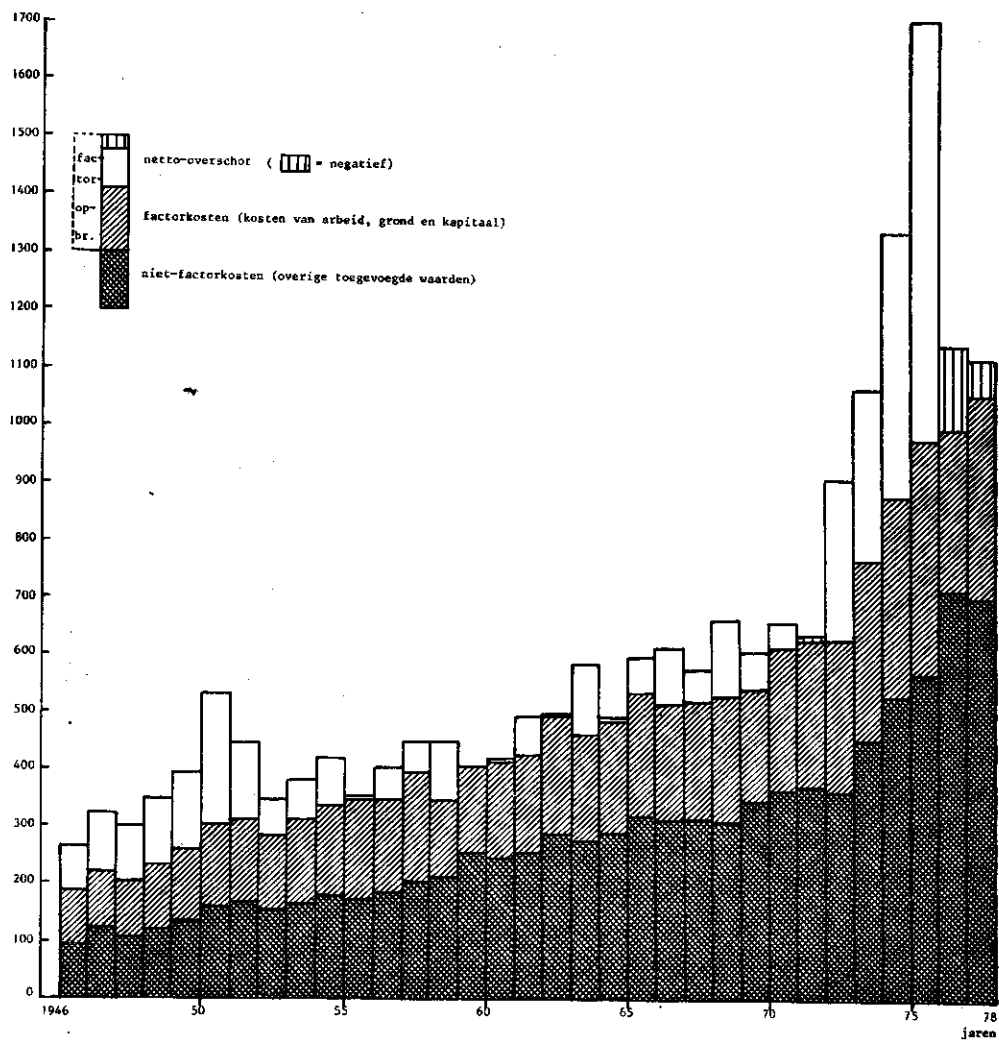
De factorkosten zijn de kosten die in rekening zijn gebracht voor op het bedrijf aangewende grond (netto-pacht), arbeid en kapitaal. De niet-factorkosten zijn alle overige kosten. Deze grafiek geeft, hoewel niet erg gespecificeerd, de ontwikkeling van dit bedrijf over de periode 1946 tot en met 1978 kort samengevat weer.

Grafiek 8.1 Ontwikkeling van de bedrijfsomvang en sbe per v.a.k.

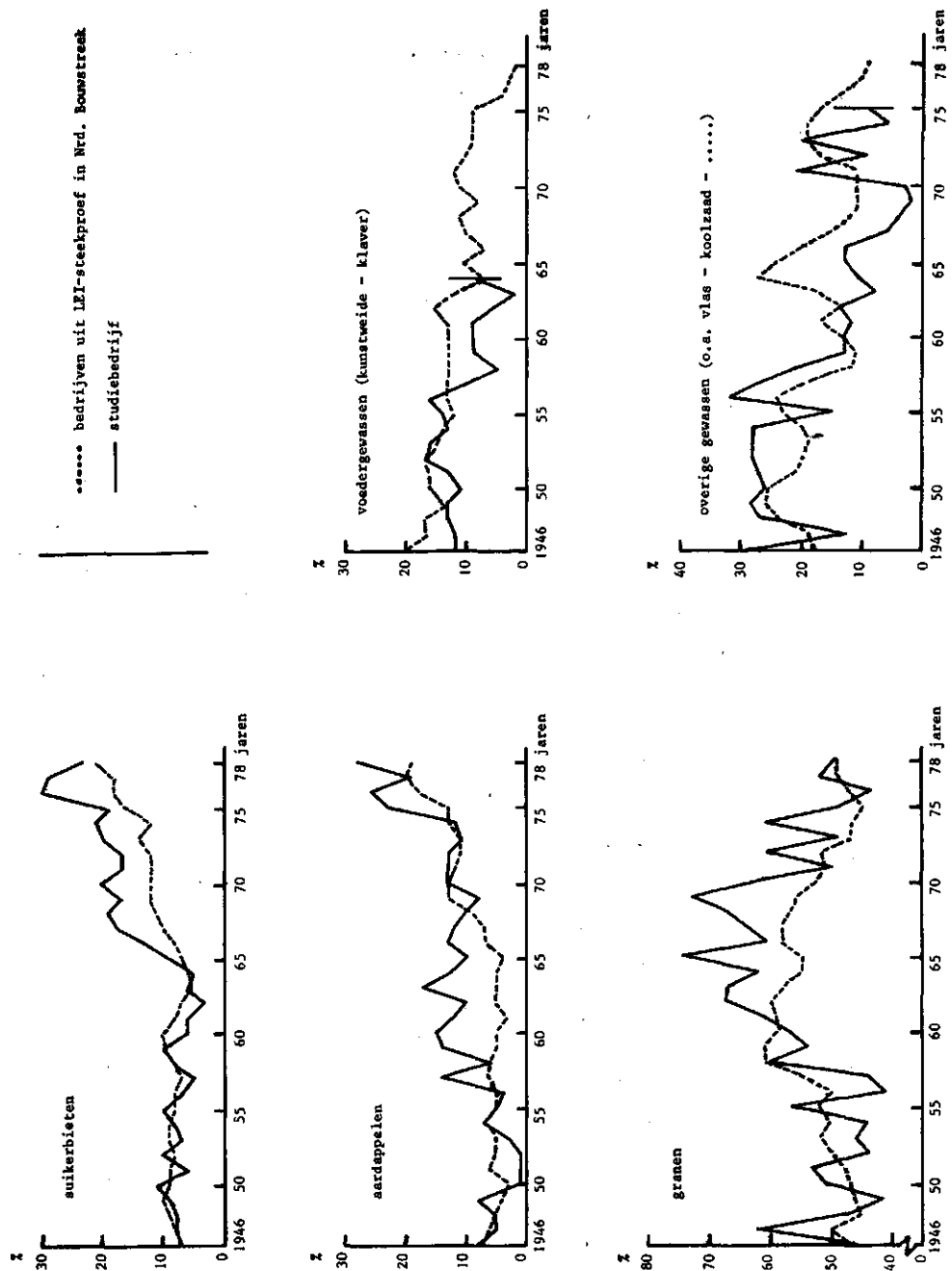

Grafiek 8.2 Ontwikkeling van kosten en opbrengsten per sbs

gld./sbs

Grafiek 9.1 Ontwikkeling bouwplan op studiebedrijf en in overeenkomstige groep in Nrd. Bouwstreek (in % van het bouwland)

9. Bedrijfsresultaten van landbouwbedrijven in de Noordelijke Bouwstreek

In dit hoofdstuk worden de bedrijfsresultaten van landbouwbedrijven, overwegend akkerbouwbedrijven, gelegen in de Noordelijke Bouwstreek vergeleken met de bedrijfsresultaten van het besproken bedrijf, dat ook in die streek ligt. De Noordelijke Bouwstreek is het zeekeleigebied dat tegen de zeedijk van de provincie Groningen aanligt. Het strekt zich uit vanaf de Lauwerszeepolder tot aan Delfzijl.

Deze vergelijkbare landbouwbedrijven hebben van 1946 tot 1965 een gemiddelde bedrijfsoppervlakte van + 40 ha, vanaf 1965 zijn deze landbouwbedrijven gemiddeld 12 ha groter dan het besproken bedrijf. De vergelijking vanaf 1965 wordt dus minder precies. Grotere bedrijven hebben in het algemeen het voordeel dat de totale kosten per ha geringer zijn dan die van de kleinere bedrijven.

Zoals af te lezen is uit grafiek 9.1 zijn de granen de belangrijkste gewassen geweest over de periode 1946 tot en met 1978. Dit studiebedrijf had gemiddeld over de hele periode 55% granen in het bouwplan, de vergelijkbare landbouwbedrijven 52%. Voor suikerbieten is dit respectievelijk 12% en 10%.

Het percentage consumptie- en pootaardappelen was voor het studiebedrijf over de hele periode 11%, voor de vergelijkbare landbouwbedrijven was dit 8%.

Overige gewassen had dit studiebedrijf over deze periode voor 15% in het bouwplan, de andere landbouwbedrijven voor 18%.

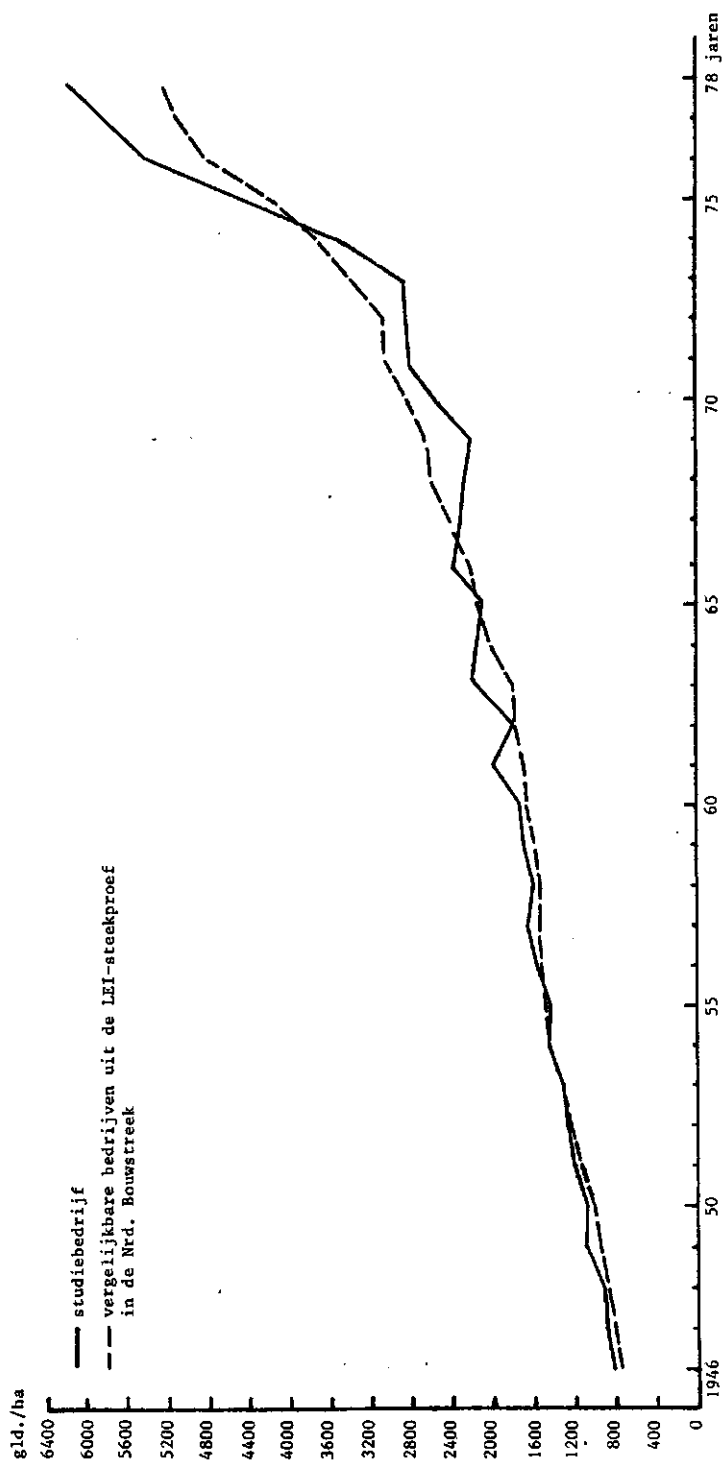
Voedergewassen nemen een uitzonderlijke positie in. Dit bedrijf had tot 1967 voedergewassen in het bouwplan, de andere landbouwbedrijven hadden tot 1978 gemiddeld nog zo'n 12%. Gezien over de periode van 1946 tot en met 1978 was het percentage voedergewassen in het bouwplan van dit bedrijf 7%.

Erg grote verschillen komen in de bouwplannen van dit studiebedrijf en de vergelijkbare landbouwbedrijven dus niet voor. Het hier beschreven bedrijf is daarom representatief te achten voor het gebied waarin het ligt.

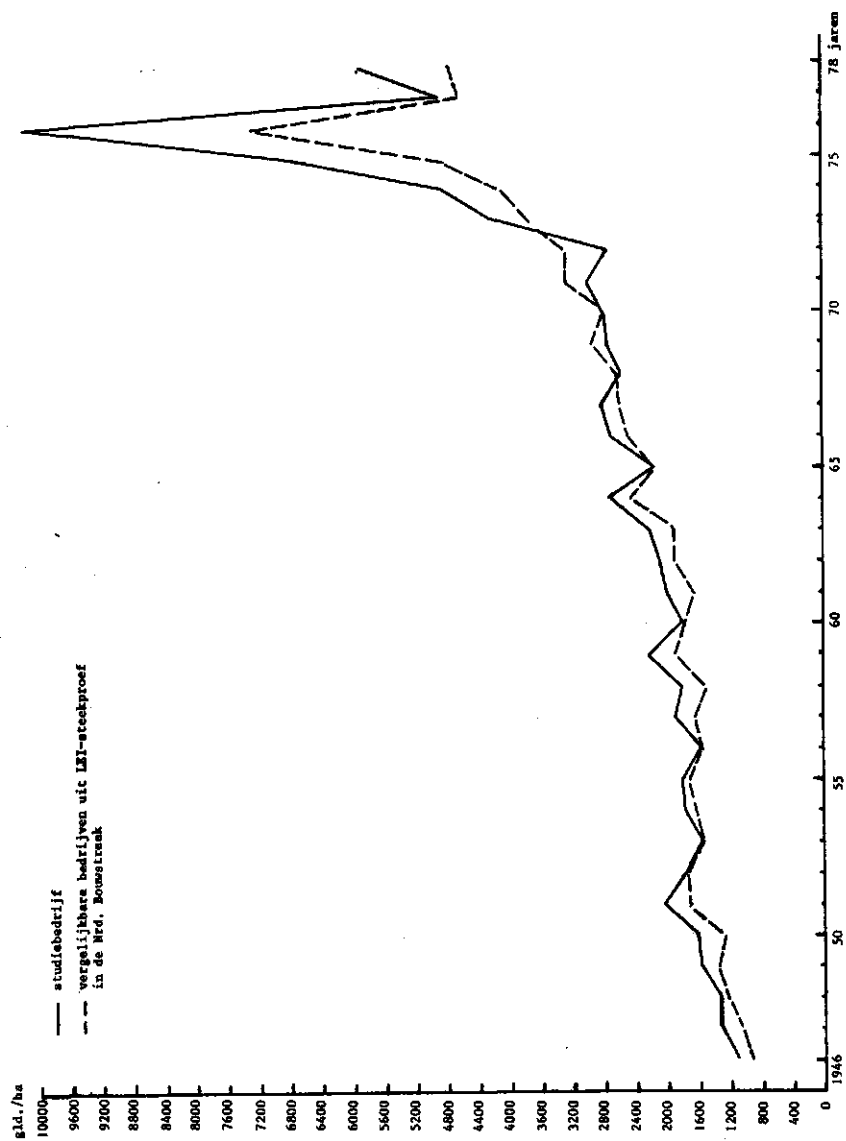
Uit grafiek 9.2 blijkt dat de kosten per ha op dit bedrijf en de vergelijkbare landbouwbedrijven bijna even hoog zijn. Over de periode 1946 tot en met 1978 gezien, zijn de kosten voor het studiebedrijf f 68,- per ha hoger dan voor de vergelijkbare landbouwbedrijven.

In grafiek 9.3 worden de opbrengsten in gulden per ha van het studiebedrijf en de vergelijkbare landbouwbedrijven weergegeven. De cijfers die gehanteerd worden door het studiebedrijf zijn gelijk aan de cijfers die in de vorige hoofdstukken voor dit bedrijf gebruikt zijn; de opbrengsten van stro werden door het LEI van 1946 tot en met 1952 bestempeld als privé-inkomen, voor dit be-

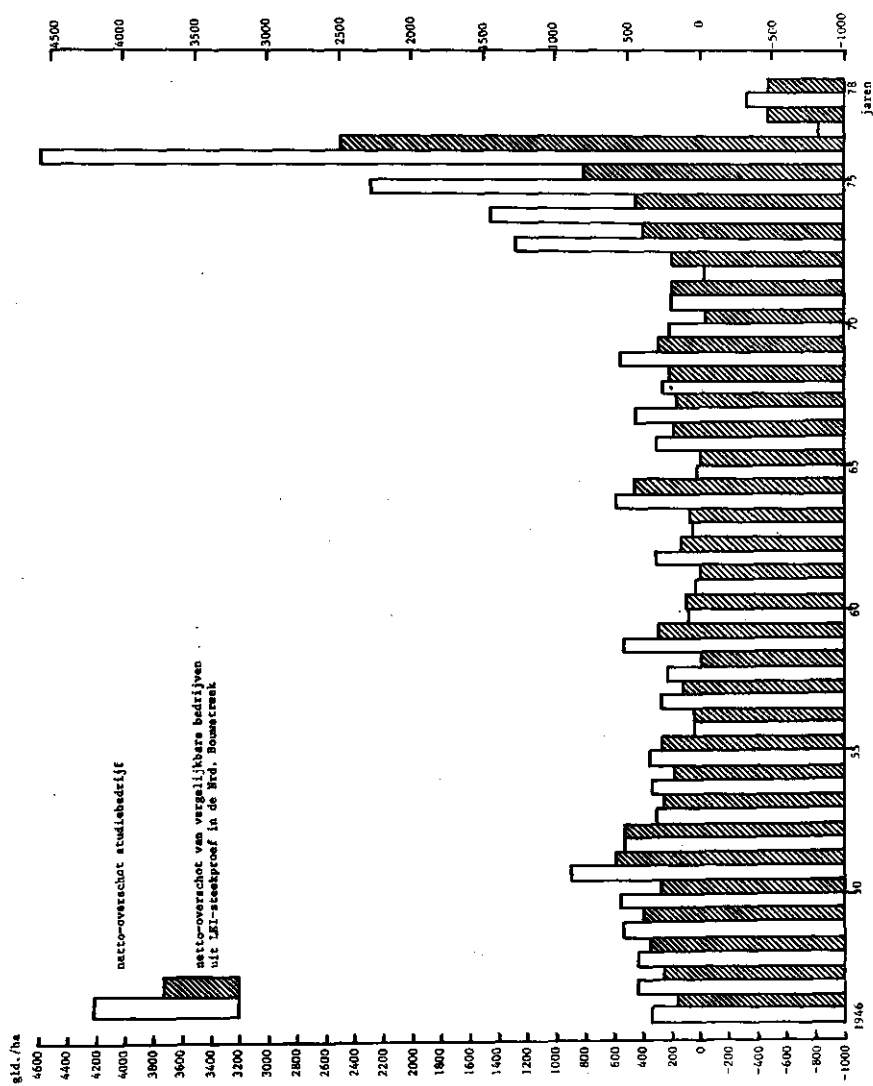
Grafiek 9.2 Ontwikkeling van de kosten op studiebedrijf en in overeenkomstige groep in Nrd. Bouwstreek

Grafiek 9.3 Ontwikkeling van de bruto-geldopbrengsten op het studiebedrijf en in overeenkomstige groep in Nrd. Bouwstreek

Grafiek 9.4 Ontwikkeling van het netto-overschot op studiebedrijf en in overeenkomstige groep bedrijven in Nrd. Bouwtrac

drijf zijn deze echter bij de opbrengsten van de granen ingecalculeerd.

De opbrengsten per ha op het studiebedrijf lagen gemiddeld f 328,- per ha hoger dan die op de vergelijkbare landbouwbedrijven.

Door de totale opbrengsten te verminderen met de totale kosten per ha komt men op het netto-overschot per ha (grafiek 9.4). Het netto-overschot per ha ligt op dit bedrijf f 260,- per ha (f 328,- minus f 68,-) hoger dan dat van de vergelijkbare landbouwbedrijven. De jaren 1973 tot en met 1976 hebben echter een zeer grote invloed gehad op dit hogere netto-overschot per ha. Het verloop van het netto-overschot/tekort per ha is voor beide gelijk, het jaar 1972/73 was voor deze ondernemer echter duidelijk minder. Oorzaken hiervan waren onder meer de zeer lage kg-opbrengsten van de gewassen en ziekte in het gewas aardappelen.

Bijlage 1. Algemene gegevens

Boekjaar 19..	46/47	47/48	48/49	49/50	50/51	51/52	52/53	53/54	54/55	55/56	56/57
1 cultuurgrond	ha 42,7	42,3	42,4	42,5	42,6	42,5	42,5	42,6	42,5	42,6	42,6
2 bouwland	ha 40,4	40,0	40,0	40,1	40,3	40,5	40,5	40,5	40,5	40,5	40,5
in % van bouwland											
3 granen	% 45	62	47	41	51	53	44	46	44	56	41
4 aardappelen	% 8	5	5	8	1	1	1	3	7	5	4
5 suikerbieten	% 9	8	8	9	11	6	10	7	8	10	7
6 koolzaad	% 9	-	7	16	14	11	12	13	11	-	13
7 bietenzaad	% 5	3	8	6	3	2	-	2	3	4	4
8 vlas	% 3	5	4	6	8	13	15	12	13	10	14
9 overige gewassen	% 11	5	8	1	1	1	1	1	1	1	1
10 kunstweide/klaver	% 12	12	13	13	11	13	17	16	13	14	16
11 nieuww. machines/ha	gld. 400	460	670	720	790	890	920	890	820	1070	1110
12 balanswaarde vee/ha	gld. 150	130	120	170	220	250	290	310	310	250	230
13 werkpaarden	aant. 5,0	3,8	4,0	4,0	4,0	4,0	4,4	4,3	4,0	3,3	3,0
14 grootveeëenheden	aant. 9,1	9,0	9,4	10,0	11,3	12,2	12,3	18,4	12,8	11,0	11,2
15 volw. arbeidskr. (VAK)	aant. 6,1	4,7	5,0	5,1	4,8	5,1	4,8	4,6	4,2	4,6	5,4
16 stand.bedr.eenh. (SBE)	aant. 186	172	187	194	175	167	170	194	199	185	194
17 bewerkingseenh./ha (BE)	aant. 126	118	125	130	119	119	120	128	120	129	115
18 sbe per vak	aant. 30,5	36,6	37,4	38,0	36,5	32,8	35,4	42,2	47,4	40,2	35,9
19 be per vak	aant. 882	1065	1057	1086	1053	989	1067	1188	1212	1197	905
20 manuren per sbe	aant. 87,0	82,4	81,6	82,1	85,4	83,7	86,7	71,5	71,0	75,2	77,2
overige gegevens											
21 zuivere stikstof/ha	kg 45	51	60	61	68	60	58	64	68	68	83
22 zuivere fosfaat/ha	kg 27	49	46	47	48	50	35	43	47	45	47
23 zuivere kali/ha	kg 66	120	84	90	114	82	88	98	95	94	86
24 overige meststoffen/ha	gld. 5	4	1	2	1	-	4	-	5	-	7
25 groenbemesting bouwland	% 24	26	17	15	16	25	35	23	26	10	18
26 onkruidbestrijding/ha	gld. 2	0	4	5	3	1	2	11	4	1	3
27 overig gewasbescherming/ha	gld. -	-	7	12	5	0	-	2	13	10	15
28 % betaalde arbeid vreemd	% 98	99	99	99	98	99	99	98	96	97	97
29 % berekende arbeid gezin	% -	-	-	-	0	-	-	0	0	0	0
30 manuren per jaar x 100	aant. 162	142	153	159	149	140	147	139	141	139	150
31 afschrijving machines x100	gld. 12	19	21	22	25	28	29	29	27	31	29
32 aanschaf machines x 100	gld. 36	37	71	13	35	2	9	28	117	26	13
33 vermogen per vak x 100	gld. 38	54	67	74	90	95	108	111	115	122	106

Bijslage 1 (vervolg)

Boekjaar 19..		57/58	58/59	59/60	60/61	61/62	62/63	63/64	64/65	65/66	66/67	67/68
1 cultuurgrond	ha	42,6	42,9	43,2	43,2	42,8	41,5	42,6	78,4	42,7	42,7	42,6
2 bouwland	ha	40,5	40,7	40,5	40,5	40,2	39,3	40,4	76,2	40,6	40,6	41,1
In % van bouwland												
3 granen	%	44	60	54	57	61	67	67	62	74	61	64
4 aardappelen	%	14	6	14	15	12	10	17	13	10	13	12
5 suikerbieten	%	5	8	10	6	6	3	6	5	9	13	18
6 koolzaad	%	15	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7 bietenzaad	%	6	3	5	4	5	5	2	5	6	5	5
8 vlas	%	4	9	7	8	6	8	5	5	-	7	-
9 overige gewassen	%	2	9	1	1	1	1	1	1	1	1	1
10 kunstweide/klaver	%	10	5	9	9	9	6	2	9	-	-	-
11 nieuww. machines/ha	gld.	1090	1090	1780	1850	1950	2010	2250	2070	2460	2610	2610
12 balanswaarde vee/ha	gld.	190	180	220	270	220	120	110	220	70	50	-
13 werkpaaarden	aant.	3,0	2,2	1,5	1,0	1,0	1,0	0,9	-	-	-	-
14 grootveeëenheden	aant.	9,5	10,3	14,5	11,9	9,0	12,9	5,4	18,0	3,8	2,1	0,7
15 volw. arbeidskr. (VAK)	aant.	4,6	4,6	4,3	3,5	3,4	2,6	2,9	3,8	2,2	2,3	2,3
16 stand. bedr. eenh. (SBE)	aant.	203	175	213	184	204	176	193	369	189	193	195
17 bewerkingseenh./ha (BE)	aant.	146	117	142	116	138	134	136	131	131	130	135
18 sbe per vak	aant.	44,1	38,0	49,5	52,8	60,0	67,7	66,6	97,1	85,9	83,9	84,8
19 be per vak	aant.	1355	1089	1429	1435	1715	2135	1996	2699	2541	2498	3222
20 manuren per sbe	aant.	57,2	59,8	39,7	41,2	38,9	32,6	34,6	29,0	28,2	26,9	22,5
overige gegevens												
21 zuivere stikstof/ha	kg	99	70	74	72	77	82	93	115	123	128	136
22 zuivere fosfaat/ha	kg	56	49	48	50	58	59	64	73	71	79	70
23 zuivere kali/ha	kg	89	94	102	99	106	113	109	108	104	96	81
24 overige meststoffen/ha	gld.	5	5	5	5	8	5	9	-	9	11	-
25 groenbemesting bouwland	%	19	11	14	14	14	29	18	15	18	25	30
26 onkruidbestrijding/ha	gld.	5	6	6	7	8	21	22	38	60	64	66
27 overig gewasbescherming/ha	gld.	17	9	13	16	25	24	22	27	27	31	17
28 % betaalde arbeid vreemd	%	97	97	94	84	91	91	92	70	87	79	83
29 % berekende arbeid gezinsl.	%	0	0	0	0	0	0	0	1	1	2	3
30 manuren per jaar x100	aant.	116	105	84	73	79	57	67	107	53	52	44
31 afschrijving machines x100	gld.	34	34	63	70	71	78	86	70	106	102	102
32 aanschaf machines x100	gld.	0	0	312	105	249	16	15	-	91	152	43
33 vermogen per vak x100	gld.	119	118	198	258	272	349	357	473	492	494	485

Bijlage 1 (vervolg)

52

Boekjaar 19..		68/69	69/70	70/71	71/72	72/73	73/74	74/75	75/76	76/77	77/78	78/79
1 cultuurgroond	ha	41,6	42,3	42,8	42,4	42,7	42,2	42,5	42,6	42,1	40,7	41,5
2 bouwland	ha	40,4	41,1	41,7	41,3	41,5	41,2	41,4	41,5	40,9	39,5	40,3
in % van bouwland												
3 granen	%	67	73	64	50	61	49	61	49	44	52	50
4 aardappelen	%	10	8	13	13	13	11	12	23	26	19	28
5 suikerbieten	%	19	17	20	17	17	20	21	19	30	29	23
6 koolzaad	%	-	-	-	20	9	20	5	9	-	-	-
7 bietenzaad	%	3	2	3	-	-	-	-	-	-	-	-
8 vlas	%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
9 overige gewassen	%	1	0	-	-	-	-	1	0	-	-	-
10 kunstweide/klaver	%	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
11 nieuww.machines/ha	gld.	2730	2710	2690	2740	2730	2830	3810	4530	5670	7100	8020
12 balanswaarde vee/ha	gld.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
13 werkpaarden	aant.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14 grootvee-eenheden	aant.	0,8	0	0,5	0,6	-	-	-	-	-	-	-
15 volw. arbeidskr. (VAK)	aant.	1,7	1,6	1,2	1,1	1,3	1,1	1,1	1,2	1,5	1,5	1,4
16 stand.bedr.eenh. (SBE)	aant.	185	175	196	194	189	195	192	212	233	205	231
17 bewerkingseenh./ha (BE)	aant.	132	123	135	130	129	132	131	146	140	124	141
18 sbe per vak	aant.	108,8	109,4	163,3	176,4	145,4	177,3	174,6	176,7	155,3	136,6	165,0
19 be per vak	aant.	3220	3257	4812	5018	4222	5070	5074	5205	3916	3370	4180
20 manuren per sbe	aant.	21,5	20,5	14,9	14,8	15,4	13,2	13,5	13,0	14,7	13,4	11,3
overige gegevens												
21 zuivere stikstof/ha	kg	137	123	128	175	165	148	159	176	186	189	194
22 zuivere fosfaat/ha	kg	70	70	75	87	94	86	82	64	90	68	77
23 zuivere kali/ha	kg	86	67	94	80	95	105	108	120	176	142	161
24 overige meststoffen/ha	gld.	3	-	-	-	-	-	2	1	-	-	-
25 groenbemesting bouwland	%	22	27	15	49	30	15	20	42	59	57	38
26 onkruidbestrijding	gld.	64	72	98	85	100	100	137	154	158	206	164
27 overige gewasbescherming/ha	gld.	45	6	43	54	81	76	103	122	126	136	154
28 % betaalde arbeid vreemd	%	84	78	67	38	16	12	10	13	14	14	13
29 % berekende arbeid gezinsl.	%	3	4	8	30	52	31	44	33	27	29	30
30 manuren per jaar x100	aant.	40	36	29	29	29	26	26	27	34	27	26
31 afschrijving machines x100	gld.	106	105	93	104	92	100	138	190	219	286	327
32 aanschaf machines x100	gld.	22	-	170	167	-	125	67	351	712	205	390
33 vermogen per vak x100	gld.	675	716	960	1090	896	1087	1472	1612	1617	1929	2408

Bijlage 2. Bedrijfsuitkomsten op pachtbasis per ha cultuurgrond

Boekjaar 19..	46/47	47/48	48/49	49/50	50/51	51/52	52/53	53/54	54/55	55/56	56/57
Opbrengsten:											
1 marktbaar gewassen	1049	1196	1189	1427	1450	1884	1544	1350	1584	1598	1290
2 veehouderij/voedergewassen	105	96	133	141	167	206	236	241	204	227	316
3 overige opbrengsten	-	33	16	32	10	4	12	-	8	4	10
4 totale opbrengsten	1154	1325	1338	1600	1627	2094	1792	1591	1796	1829	1616
Kosten											
5 arbeid	281	252	287	326	345	374	391	381	434	463	548
6 werk door derden	80	85	81	107	83	108	85	93	137	133	133
7 machines en werktuigen	70	101	115	138	140	162	193	180	158	165	186
8 grond en gebouwen	130	156	158	170	202	195	216	201	246	254	266
9 zaai- en oogstgoed	60	84	67	100	53	94	91	108	164	128	103
10 meststoffen	74	98	102	101	123	110	130	134	132	130	150
11 gewasbescherming	2	-	11	17	8	1	2	13	17	11	18
12 veevoer	54	63	29	36	52	58	66	91	60	76	70
13 overig toegerekende kosten	46	48	50	55	59	75	75	73	76	73	83
14 algemene kosten	18	14	11	19	15	26	22	25	54	45	34
15 totale kosten	815	901	911	1069	1080	1203	1271	1299	1478	1478	1591
16 netto-overschot	339	424	427	531	547	891	521	292	318	351	25
17 opbrengsten per f 100 kosten	142	147	147	150	151	174	141	122	122	124	102
18 netto-ov. per f 100 opbr.	29	32	32	33	34	43	29	18	18	19	2
19 arbeidsopbr. ondern. x 100	146	183	184	228	235	386	224	128	144	156	15
20 bewerkingskosten/ha	484	478	525	613	610	686	715	700	791	796	898
21 niet-toegerekende kosten/ha	534	641	604	695	728	783	854	825	928	963	1091
22 opbr. markt. gewas/ha	1255	1401	1440	1780	1723	2267	1948	1677	1901	1932	1615
23 bewerkingsk. per 100 be	384	407	423	474	514	580	595	546	659	616	783
24 totale opbrengsten per sbe	265	326	303	350	396	533	448	349	384	421	355
25 niet-factorkosten per sbe	95	126	108	124	139	163	169	158	170	178	175
26 factoropbrengst per sbe	170	200	195	226	257	370	279	191	214	243	180
27 factorkosten per sbe	92	96	98	110	124	143	149	127	146	162	174
28 netto-overschot per sbe	78	104	97	116	133	227	130	64	68	81	6
29 berekende kosten per sbe	20	26	26	29	33	36	41	36	43	44	42
30 ondernemersinkomen per sbe	98	130	123	145	166	263	171	100	111	125	48
31 ondernemersinkomen x 100	182	224	230	281	291	439	291	194	221	231	93
32 bewerkingskosten per sbe	111	118	119	134	148	175	179	154	169	183	197
33 factorkosten per ha	400	391	434	504	508	562	596	581	685	703	793
34 niet-factorkosten per ha	415	510	477	565	572	641	675	718	793	775	798
35 arbeidsopbr. per vak x 100	43	61	60	71	79	105	81	62	76	75	45
36 arb. opbr. per f 100 arbeid	220	268	249	263	259	330	233	177	173	176	105

Biilage 2 (vervolg)

54

Boekjaar 19..		57/58	58/59	59/50	60/61	61/62	62/63	63/64	64/65	65/66	66/67	67/68
Opbrengsten												
1 marktbaar gewassen	gld.	1697	1710	1779	1557	1813	1946	2082	2399	2104	2631	2768
2 veehouderij/voedergewassen	gld.	223	138	263	248	173	84	171	366	61	65	32
3 overige opbrengsten	gld.	12	4	-	-	50	75	15	11	10	15	12
4 totale opbrengsten	gld.	1932	1852	2242	1805	2036	2105	2268	2776	2175	2711	2812
Kosten												
5 arbeid	gld.	465	505	410	377	445	365	454	451	451	485	450
6 werk door derden	gld.	249	203	197	213	292	271	451	337	312	366	349
7 machines en werktuigen	gld.	195	228	359	322	365	312	363	363	383	426	420
8 grond en gebouwen	gld.	128	259	252	250	316	286	288	318	340	355	384
9 zaaizaad en pootgoed	gld.	122	113	92	124	215	183	253	185	183	200	212
10 meststoffen	gld.	196	152	157	155	156	170	183	214	217	232	217
11 gewasbescherming	gld.	22	15	19	23	33	45	44	65	87	95	83
12 veevoer	gld.	20	27	96	130	31	19	15	71	2	5	-
13 overig toegerekende kosten	gld.	92	70	86	99	98	94	100	123	119	174	191
14 algemene kosten	gld.	51	63	54	50	64	75	75	67	71	79	63
15 totale kosten	gld.	1670	1635	1722	1743	2015	1820	2226	2194	2165	2417	2369
16 netto-overschot	gld.	262	217	520	62	21	285	42	582	10	294	443
17 opbrengst per f 100 kosten	gld.	116	113	130	104	101	116	102	127	100	112	119
18 netto-ov. per f 100 opbr.	gld.	14	12	23	3	1	14	2	21	0	11	16
19 arbeidsopr. ondern. x 100	gld.	118	98	235	47	25	145	33	253	28	166	215
20 bewerkingskosten/ha	gld.	941	959	1019	922	1102	958	1278	1151	1146	1276	1219
21 niet-toegerekende kosten/ha	gld.	1038	1041	1179	1110	1214	1058	1221	1261	1344	1400	1413
22 opbr. markt. gewas/ha	gld.	1986	1895	2282	1778	2029	2188	2247	2702	2217	2772	2847
23 bewerkingsk. per 100 be	gld.	643	815	717	794	806	721	963	880	891	979	904
24 totale opbrengsten per sbe	gld.	405	454	455	424	423	496	501	590	492	600	615
25 niet-factorkosten per sbe	gld.	188	208	214	259	250	259	292	282	293	325	317
26 factoropbrengst per sbe	gld.	217	246	241	165	173	237	209	308	199	275	298
27 factorkosten per sbe	gld.	162	193	136	151	169	170	200	184	197	210	201
28 netto-overschot per sbe	gld.	55	53	105	14	4	67	9	124	2	65	97
29 berekende kosten per sbe	gld.	43	52	55	58	57	69	63	85	77	88	86
30 ondernemersinkomen per sbe	gld.	98	105	160	72	61	136	72	209	79	153	183
31 ondernemersinkomen x 100	gld.	199	184	341	133	124	239	139	381	149	295	357
32 bewerkingskosten per sbe	gld.	197	235	207	217	229	219	282	245	259	283	266
33 factorkosten per ha	gld.	776	786	668	642	811	719	904	867	871	948	917
34 niet-factorkosten per ha	gld.	894	849	1054	1101	1204	1101	1322	1327	1294	1469	1452
35 arbeidsopr. per vak x 100	gld.	67	67	94	54	58	104	73	213	90	145	165
36 arb.-opr. per f 100 arbeid	gld.	156	143	227	116	105	178	109	229	102	161	198

Biilage 2 (vervolg)

Boekjaar 19..		68/69	69/70	70/71	71/72	72/73	73/74	74/75	75/76	76/77	77/78	78/79
Opbrengsten												
1 marktbaar gewassen	gid.	2440	2682	2774	2990	2756	4105	4759	6606	9909	4898	5817
2 veehouderij/voedergewassen	gid.	29	11	18	18	10	15	17	28	36	25	17
3 overige opbrengsten	gid.	104	64	3	9	20	75	36	16	25	- 27	48
4 totale opbrengsten	gid.	2573	2757	2795	3017	2786	4195	4812	6650	9970	4896	5882
Kosten												
5 arbeid	gid.	453	434	417	487	573	600	723	933	1284	1134	1107
6 werk door derden	gid.	304	343	514	522	469	455	502	579	700	518	816
7 machines en werktuigen	gid.	470	386	427	471	395	435	592	763	985	1231	1343
8 grond en gebouwen	gid.	407	408	412	465	486	516	542	627	688	837	964
9 zaaizaad en pootgoed	gid.	174	161	240	191	181	195	230	348	411	801	632
10 meststoffen	gid.	215	189	207	253	277	260	277	379	475	421	447
11 gewasbescherming	gid.	109	78	141	139	181	176	240	276	284	342	318
12 veevoer	gid.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
13 overig toegerekende kosten	gid.	121	124	142	165	162	167	2-8	293	375	248	348
14 algemene kosten	gid.	75	84	89	126	98	114	124	176	198	202	242
15 totale kosten	gid.	2328	2207	2589	2819	2822	2918	3468	4374	5400	5734	6217
16 netto-overschot	gid.	245	550	206	198	- 36	1277	1344	2276	4570	- 838	- 335
17 opbrengst per f 100 kosten	gid.	111	125	108	107	99	144	139	152	185	85	95
18 netto-ov. per f 100 opr.	gid.	10	20	7	7	- 1	30	28	34	46	- 17	- 6
19 arbeidsopr. ondern. x 100	gid.	128	266	132	150	63	686	713	1186	2240	- 78	121
20 bewerkingskosten/ha	gid.	1227	1163	1358	1480	1437	1491	1816	2275	2884	3266	3266
21 niet-toegerekende kosten/ha	gid.	1459	1496	1556	1623	1577	1690	2040	2563	3244	3509	3609
22 opr. markt. gewas/ha	gid.	2511	2759	2855	3075	2835	4222	4895	6795	10195	5045	5988
23 bewerkingsk. per 100 be	gid.	932	944	1008	1138	1118	1134	1386	1553	2128	2323	2317
24 totale opbrengsten per sbe	gid.	578	666	611	660	629	908	1066	1338	1802	972	1057
25 niet-factorkosten per sbe	gid.	319	314	350	368	374	366	457	534	569	715	702
26 factoropbrengst per sbe	gid.	259	352	261	292	255	542	609	804	1233	257	355
27 factorkosten per sbe	gid.	204	219	216	249	264	265	311	346	407	424	415
28 netto-overschot per sbe	gid.	55	133	45	43	- 9	277	298	458	826	- 167	- 60
29 berekende kosten per sbe	gid.	88	101	105	124	152	163	174	208	258	281	263
30 ondernemersinkomen per sbe	gid.	143	234	150	167	143	440	472	666	1084	114	203
31 ondernemersinkomen x 100	gid.	265	410	294	324	270	858	906	1412	2526	235	468
32 bewerkingskosten per sbe	gid.	276	281	297	324	325	323	402	458	536	573	587
33 factorkosten per ha	gid.	909	909	988	1137	1168	1224	1403	1722	2252	2137	2309
34 niet-factorkosten per ha	gid.	1419	1298	1601	1682	1654	1694	2065	2652	3148	3597	3908
35 arbeidsopr. per vak x 100	gid.	175	157	223	264	176	720	799	1141	1643	79	229
36 arb.-opr. per f 100 arbeid	gid.	154	227	149	141	94	313	286	404	456	26	50

Boekjaar 19..		46/47	47/48	48/49	49/50	50/51	51/52	52/53	53/54	54/55	55/56	56/57
Opbrengsten												
1 marktbaar gewassen	gld.	3177	3505	3272	3708	3417	3680	3118	2780	3074	2990	2375
2 veehouderij/voedergewassen	gld.	318	281	366	337	393	424	477	496	396	425	582
3 overige opbrengsten	gld.	-	97	44	81	24	8	24	-	15	7	18
4 totale opbrengsten	gld.	3495	3883	3682	4166	3834	4312	3619	3276	3485	3422	2975
Kosten												
5 arbeid	gld.	851	738	790	826	813	770	790	785	842	866	1009
6 werk door derden	gld.	242	249	223	271	195	222	172	191	266	248	245
7 machines en werktuigen	gld.	212	296	317	330	330	334	390	371	308	309	342
8 grond en gebouwen	gld.	394	457	435	431	476	402	436	414	477	475	490
9 zaaizaad en pootgoed	gld.	182	246	184	233	125	193	184	222	318	240	190
10 meststoffen	gld.	224	287	280	256	290	227	262	276	256	243	276
11 gewasbescherming	gld.	6	-	30	43	19	2	4	27	33	21	33
12 veevoer	gld.	164	185	80	91	123	119	133	187	116	142	129
13 overig toegerekende kosten	gld.	139	141	138	139	139	154	151	150	147	137	153
14 algemene kosten	gld.	55	41	30	49	35	54	45	52	105	84	63
15 totale kosten	gld.	2469	2640	2507	2709	2545	2477	2567	2675	2868	2765	2930
16 netto-overschot	gld.	1026	1243	1175	1437	1289	1835	1052	601	617	657	45
19 arbeidsopr. ondern. x 100	gld.	443	536	507	579	554	794	452	263	280	292	28
20 bewerkingskosten/ha	gld.	1466	1401	1445	1554	1437	1413	1444	1441	1535	1489	1654
21 niet-toegerekende kosten/ha	gld.	1618	1877	1663	1761	1715	1613	1725	1699	1801	1801	2009
22 opr. markt. gewas/ha	gld.	3802	4105	3963	4511	4060	4668	3934	3453	3689	3615	2974
23 bewerkingsk. per 100 be	gld.	1163	1193	1164	1196	1211	1194	1202	1124	1279	1153	1442
24 totale opbrengsten per sbe	gld.	803	955	834	887	933	1098	905	719	745	788	654
25 niet-factorkosten per be	gld.	288	369	297	314	328	336	341	325	330	332	322
26 factoropbrengst per sbe	gld.	515	586	537	573	605	762	564	394	415	455	332
27 factorkosten per sbe	gld.	279	281	270	279	292	295	301	262	283	303	320
28 netto-overschot per sbe	gld.	236	305	267	294	313	467	263	132	132	152	12
29 berekende kosten per sbe	gld.	62	76	70	73	78	74	84	75	84	83	77
30 ondernemersinkomen per sbe	gld.	298	381	337	367	391	541	347	207	216	235	89
31 ondernemersinkomen x 100	gld.	554	655	630	712	684	903	590	402	430	435	173
32 bewerkingskosten per sbe	gld.	336	346	326	340	349	360	362	317	328	342	363
33 factorkosten per ha	gld.	1212	1146	1194	1277	1197	1157	1204	1197	1329	1315	1460
34 niet-factorkosten per ha	gld.	1257	1494	1313	1432	1348	1320	1363	1478	1539	1450	1469
35 arbeidsopr. per vak x 100	gld.	132	178	166	225	187	217	163	128	148	141	83

Bijlage 2a (vervolg)

Boekjaar 19..	57/58	58/59	59/60	60/61	61/62	62/63	63/64	64/65	65/66	66/67	67/68
1 marktware gewassen	2890	2861	3272	2481	2853	2967	3030	3206	2666	3178	3179
2 veehouderij/voedergewassen	380	231	435	395	272	128	249	489	77	79	37
3 overige opbrengsten	20	7	-	-	79	114	22	15	13	17	13
4 totale opbrengsten	3290	3099	3707	2876	3204	3209	3301	3710	2756	3274	3229
Kosten											
5 arbeid	792	845	678	601	700	556	660	604	572	586	517
6 werk door derden	424	340	326	338	460	412	657	450	395	442	401
7 machines en werktuigen	332	382	593	513	575	476	528	485	485	514	482
8 grond en gebouwen	439	433	417	398	497	436	419	425	432	428	442
9 zaaizaad en pootgoed	208	189	152	198	338	279	368	247	231	242	243
10 meststoffen	334	254	260	247	246	260	266	286	275	280	249
11 gewasbescherming	37	25	31	37	52	69	64	87	110	115	95
12 veevoer	34	45	159	207	49	29	22	96	3	6	-
13 overig toegerekende kosten	157	117	142	158	154	143	146	164	151	210	219
14 algemene kosten	87	106	89	81	101	115	109	90	89	96	73
15 totale kosten	2844	2736	2847	2778	3172	2775	3239	2934	2743	2919	2721
16 netto-overschot	446	363	860	98	32	434	62	776	13	355	508
19 arbeidsopbr. ondern. x 100	200	165	400	75	40	220	48	339	36	201	247
20 bewerkingskosten/ha	1603	1605	1684	1470	1735	1461	1860	1538	1452	1541	1400
21 niet-toegerekende kosten/ha	1767	1741	1949	1769	1911	1613	1777	1685	1703	1691	1623
22 opbr. markt. gewas/ha	3382	3170	3772	2834	3194	3336	3270	3611	2809	3348	3269
23 bewerkingsk. per 100 be	1095	1364	1185	1266	1269	1099	1372	1176	1129	1182	1038
24 totale opbrengsten per sbe	690	760	752	676	666	756	729	789	623	725	706
25 niet-factorkosten per sbe	320	348	354	413	394	395	425	377	371	393	364
26 factortopbrengst per sbe	370	412	398	263	272	361	304	412	252	332	342
27 factorkosten per sbe	276	323	225	241	266	259	291	246	250	254	231
28 netto-overschot per sbe	94	89	173	22	6	102	13	166	2	78	111
29 berekende kosten per sbe	73	87	91	93	91	106	91	113	97	107	99
30 ondernemersinkomen per sbe	167	176	264	115	97	218	104	279	99	185	210
31 ondernemersinkomen x 100	340	308	562	212	200	384	201	515	187	357	409
32 bewerkingskosten per sbe	335	393	342	346	360	334	410	327	328	342	305
33 factorkosten per ha	1322	1316	1104	1023	1277	1097	1315	1159	1104	1145	1054
34 niet-factorkosten per ha	1522	1420	1743	1755	1895	1679	1924	1774	1640	1774	1667
35 arbeidsopbr. per vak x 100	115	113	155	86	91	158	106	285	114	175	190

Boekjaar 19..		68/69	69/70	70/71	71/72	72/73	73/74	74/75	75/76	76/77	77/78	78/79
Opbrengsten												
1 marktbaar gewassen	gld.	2754	2788	2746	2723	2346	3170	3297	4120	5690	2812	2972
2 veehouderij/voedergewassen	gld.	33	11	18	17	9	11	12	17	21	15	9
3 overige opbrengsten	gld.	117	67	3	8	17	58	25	10	14	-	25
4 totale opbrengsten	gld.	2904	2866	2767	2748	2372	3239	3334	4147	5725	2811	3006
Kosten												
5 arbeid	gld.	512	451	413	444	488	463	501	582	737	652	566
6 werk door derden	gld.	343	357	508	475	400	351	348	361	402	297	417
7 machines en werktuigen	gld.	530	401	423	429	336	336	410	476	566	707	686
8 grond en gebouwen	gld.	459	424	408	424	414	398	376	391	395	481	395
9 zaaizaad en poortgoed	gld.	196	168	238	174	154	151	159	217	236	460	323
10 meststoffen	gld.	243	197	205	230	236	201	192	236	273	242	229
11 gewasbescherming	gld.	123	81	140	127	154	136	166	172	163	196	162
12 veevoer	gld.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
13 overig toegerekende kosten	gld.	136	129	141	150	138	129	165	183	215	142	178
14 algemene kosten	gld.	85	86	87	115	83	88	86	110	114	116	124
15 totale kosten	gld.	2627	2294	2563	2568	2403	2253	2403	2728	3101	3292	3177
16 netto-overschot	gld.	277	572	204	180	-	986	931	1419	2624	-	481
19 arbeidsopr.ondern. x 100	gld.	144	277	131	136	54	530	494	740	1286	-	45
20 bewerkingskosten/ha	gld.	1385	1209	1344	1348	1224	1151	1258	1419	1705	1656	1670
21 niet-toegerekende kosten/ha	gld.	1647	1555	1540	1478	1343	1305	1414	1599	1863	2015	1844
22 opbr. markt. gewas/ha	gld.	2834	2870	2826	2800	2431	3260	3423	4238	5854	2896	3060
23 bewerkingsk. per 100 be	gld.	1052	981	998	1036	952	876	961	969	1222	1334	1184
24 totale opbrengsten per sbe	gld.	652	692	605	601	536	701	736	835	1035	558	540
25 niet-factorkosten per sbe	gld.	360	326	346	335	318	283	314	333	327	411	359
26 factoropbrengst per sbe	gld.	292	366	259	266	218	418	422	502	708	147	181
27 factorkosten per sbe	gld.	230	228	214	227	225	205	215	216	234	243	212
28 netto-overschot per sbe	gld.	67	138	45	39	-	213	207	286	474	-	31
29 berekende kosten per sbe	gld.	99	105	109	113	129	126	121	130	148	162	134
30 ondernemersinkomen per sbe	gld.	161	243	154	152	122	339	328	416	622	66	104
31 ondernemersinkomen x 100	gld.	300	425	302	295	230	663	628	881	1449	135	239
32 bewerkingskosten per sbe	gld.	311	292	294	295	277	249	276	286	308	329	300
33 factorkosten per ha	gld.	1026	945	978	1036	995	945	972	1074	1293	1227	1180
34 niet-factorkosten per ha	gld.	1601	1349	1585	1532	1408	1308	1431	1654	1808	2065	1997
35 arbeidsopr. per vak x 100	gld.	197	163	223	241	150	556	554	711	943	45	117

Bijlage 3. Procentuele verdeling van kosten en opbrengsten

Boekjaar 19...	46/47	47/48	48/49	49/50	50/51	51/52	52/53	53/54	54/55	55/56	56/57
In % van de bewerkingskosten											
1 arbeid	58	53	55	53	57	54	55	54	55	58	61
2 werk door derden	17	18	15	17	14	16	12	13	17	17	15
3 machines/werktuigen (incl. paardk.)	25	29	30	30	29	30	33	33	28	25	24
In % van de totale kosten											
4 bewerkingskosten (incl. paardk.)	59	53	58	57	56	57	56	54	54	54	56
5 grond en gebouwen	16	18	17	16	19	16	17	16	17	17	17
6 zaaizaad t/m veevoer	23	27	23	24	22	22	23	27	25	23	21
7 overige en algemene kosten	8	7	7	7	7	9	8	8	9	8	7
8 niet-toegerekende kosten	56	63	65	63	66	63	66	62	63	64	67
9 factorkosten	49	43	48	47	47	47	47	45	46	48	50
10 berekende kosten	11	12	12	12	13	12	13	13	14	13	12
In % van machines/werktuigkosten											
11 afschrijvingen	43	30	38	40	41	40	36	38	41	44	37
12 rente	15	7	10	13	15	16	14	15	17	17	16
13 onderhoud en brandstoffen	42	63	52	47	44	44	50	47	42	39	47
In % van nieuwaarde mach./werkt.											
14 kosten machines en werktuigen	17	22	17	19	18	18	21	20	19	15	17
15 afschrijving machines/werktuigen	6,8	9,5	7,5	7,3	7,3	7,3	7,5	7,7	7,6	6,8	6,2
In % van de totale opbrengsten											
16 granen	43	54	37	44	54	52	34	40	36	49	30
17 aardappelen	12	6	6	9	1	1	2	5	12	8	9
18 suikerbieten	9	12	10	8	8	5	14	8	8	12	6
19 koolzaad	5	-	20	17	9	9	13	10	12	-	15
20 overige gewassen	23	20	17	13	17	23	24	22	21	18	20
21 veehouderij/voedergewassen	8	8	10	9	11	10	13	15	10	12	19
22 overige opbrengsten	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1
23 niet-factorkosten	36	38	36	35	35	31	38	45	44	42	49
24 factorkosten	35	30	32	32	31	27	33	37	38	39	49
25 netto-overschot	29	32	32	33	34	42	29	18	18	19	2
26 berekende kosten	8	8	8	8	8	7	9	10	11	11	12
27 ondernemersinkomen	37	40	40	41	42	49	38	28	29	30	14

Bijlage 3 (vervolg)

Boekjaar 19..	57/58	58/59	59/60	60/61	61/62	62/63	63/64	64/65	65/66	66/67	67/68
In % van de bewerkingskosten											
1 arbeid	49	53	40	41	40	39	36	39	39	38	37
2 werk door derden	26	21	19	23	26	29	35	29	27	29	29
3 machines/werktuigen (incl. paardk.)	25	26	41	36	34	32	29	32	34	33	34
In % van de totale kosten											
4 bewerkingskosten (incl. paardk.)	56	59	59	53	55	52	57	52	53	53	51
5 grond en gebouwen	15	16	15	15	16	16	13	14	16	15	16
6 zaaizaad t/m veevoer	22	19	21	25	22	23	23	24	23	22	22
7 overige en algemene kosten	9	8	8	9	8	9	8	10	9	10	11
8 niet-toegerekende kosten	61	64	64	61	60	58	54	55	60	57	59
9 factorkosten	46	48	39	37	40	40	41	40	40	39	39
10 berekende kosten	12	12	16	14	14	16	13	18	15	16	17
In % van machines/werktuigkosten											
11 afschrijvingen	42	39	33	41	47	58	56	36	56	56	57
12 rente	17	16	11	13	15	17	17	13	19	21	22
13 onderhoud en brandstoffen	41	45	56	46	38	25	27	51	25	23	21
In % van nieuwwaarde mach./werkt.											
14 kosten machines en werktuigen	18	21	23	22	18	15	16	17	16	16	16
15 afschrijving machines/werktuigen	7,3	7,3	8,3	8,9	8,6	9,2	9,0	8,6	9,2	9,1	9,2
In % van de totale opbrengsten											
16 granen	36	43	40	42	37	55	51	45	60	39	49
17 aardappelen	20	10	23	26	32	24	28	21	14	30	22
18 suikerbieten	7	10	7	6	6	3	5	6	11	16	17
19 koolzaad	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
20 overige gewassen	16	30	18	12	15	10	8	15	12	12	11
21 veehouderij/voedergewassen	11	7	12	14	8	4	7	13	3	2	1
22 overige opbrengsten	1	0	0	0	2	4	1	0	0	1	0
23 niet factorkosten	46	45	47	61	59	52	48	48	60	54	52
24 factorkosten	40	43	30	36	40	34	40	31	40	35	32
25 netto-overschot	14	12	23	3	1	14	2	21	0	11	16
26 berekende kosten	11	11	12	14	13	14	13	14	16	15	14
27 ondernemersinkomen	25	23	35	17	14	28	15	35	16	26	30

Bijlage 3 (vervolg)

Boekjaar 19..	68/69	69/70	70/71	71/72	72/73	73/74	74/75	75/76	76/77	77/78	78/79
In % van de bewerkingskosten											
1 arbeid	37	37	31	33	40	40	39	41	43	39	34
2 werk door derden	25	29	38	35	33	31	28	25	24	18	25
3 machines/werktuigen (incl. paardk.)	38	34	31	32	27	29	33	34	33	33	41
In % van de totale kosten											
4 bewerkingskosten (incl. paardk.)	53	53	52	53	51	51	52	52	55	50	53
5 grond en gebouwen	17	17	16	16	17	18	16	14	13	15	15
6 zaaizaad t/m veevoer	21	20	23	21	23	22	22	23	21	27	22
7 overige en algemene kosten	9	10	9	10	9	9	10	11	11	8	10
8 niet-toegerekende kosten	66	66	60	58	56	58	59	59	60	61	58
9 factorkosten	39	41	38	40	41	42	40	39	42	37	37
10 berekende kosten	17	19	18	19	24	21	23	24	26	25	24
In % van machines/werktuigkosten											
11 afschrijvingen	54	64	51	52	55	54	55	58	53	57	59
12 rente	18	20	20	23	21	22	19	20	25	24	20
13 onderhoud en brandstoffen	28	16	29	25	24	24	26	22	22	19	21
In % van nieuwwaarde mach./werkt.											
14 kosten machines en werktuigen	17	14	16	17	14	15	16	17	17	17	17
15 afschrijving machines/werktuigen	9,3	9,2	8,0	8,9	7,9	8,3	8,5	9,8	9,6	9,2	9,7
In % van de totale opbrengsten											
16 granen	55	54	46	40	40	35	47	23	22	36	31
17 aardappelen	14	22	27	21	32	32	21	56	61	40	50
18 suikerbieten	21	19	21	20	19	19	27	17	17	24	18
19 koolzaad	-	-	-	17	8	12	4	3	-	-	-
20 overige gewassen	5	3	5	-	-	-	0	1	-	-	-
21 veehouderij/voedergewassen	1	0	1	1	0	0	0	0	-	-	-
22 overige opbrengsten	4	2	0	1	1	2	1	0	0	0	0
23 niet-factorkosten	55	47	57	56	59	40	43	40	32	73	67
24 factorkosten	35	33	35	38	42	29	29	27	22	44	39
25 netto-overschot	10	20	8	6	-1	31	28	33	46	-17	-6
26 berekende kosten	15	15	17	19	24	18	16	16	14	29	25
27 ondernemersinkomen	25	35	25	30	30	53	51	53	60	12	19

Bijlage 4a. Opbrengsten in guldens (nominaal) per ha gewas

Boekjaar 19..	46/47	47/48	48/49	49/50	50/51	51/52	52/53	53/54	54/55	55/56	56/57
1 granen	980	1085	1066	1352	1268	1945	1539	1364	1482	1487	1156
2 aardappelen	1927	1956	1721	1872	1414	2279	2598	3321	2910	3002	3453
3 suikerbieten	1492	1932	1606	1591	1508	1712	2331	1705	1844	2192	1537
4 koolzaad	812	-	2086	1807	1050	1780	1953	1328	2055	-	1991
5 bietenzaad	2334	2651	2118	1577	1938	2309	-	1826	3064	4131	2453
6 vlas en lijnzaad	1710	2387	2755	2408	2909	3467	3039	2519	2072	1619	1529
7 overige gewassen	1007	1047	981	909	-	-	-	-	-	-	-
8 voedergrassen (veehouderij)	638	569	677	796	1112	1166	1105	1241	1231	1280	1598

Bijlage 4b. Opbrengsten in guldens (koopkracht - basisjaren 1969/70 t/m 1971/72 = 100) per ha gewas

1 granen	2969	3179	2934	3426	2988	4005	3108	2809	2876	2782	2129
2 aardappelen	5838	5732	4736	4744	3332	4693	5247	6839	5647	5617	6358
3 suikerbieten	4520	5662	4420	4032	3553	3525	4708	3511	3578	4101	2830
4 koolzaad	2460	-	5741	4580	2474	3665	3944	2735	3988	-	3666
5 bietenzaad	7071	7768	5829	3997	4566	4755	-	3760	5995	7730	4517
6 vlas en lijnzaad	5180	6995	7582	6103	6854	7139	6138	5187	4021	3029	2815
7 overige gewassen	3051	3068	2700	2304	-	-	-	-	-	-	-
8 voedergrassen (veehouderij)	1933	1667	1863	2017	2620	2401	2232	2555	2389	2395	2943

Bijlage 4a (vervolg)

Boekjaar 19..	57/58	58/59	59/60	60/61	62/63	63/64	64/65	65/66	66/67	66/67	67/68
1 granen	1495	1233	1746	1270	1277	1828	1864	2126	1883	1874	2138
2 aardappelen	2931	3501	4060	3360	5403	5606	3874	4750	3030	6817	5699
3 suikerbieten	2667	2432	1649	2042	1946	1883	2190	3152	2744	3652	2685
4 koolzaad	1230	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
5 bietenzaad	3990	3030	5097	2951	3085	2168	3306	6817	4122	5119	5604
6 vlas en lijnzaad	1384	1875	2121	1403	1858	1448	1613	1225	-	924	-
7 overige gewassen	940	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8 voedergrassen (veehouderij)	1564	1411	1705	1752	1563	737	2315	3225	1209	1282	1146

Bijlage 4b (vervolg)

1 granen	2546	2063	2887	2024	2010	2787	2713	2841	2386	2265	2455
2 aardappelen	4991	5858	6712	5355	8505	8547	5638	6348	3840	8234	6545
3 suikerbieten	4541	4069	2726	3255	3063	2871	3187	4213	3477	4411	3083
4 koolzaad	2094	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
5 bietenzaad	6794	5069	8427	4704	4856	3305	4811	9111	5223	6183	6436
6 vlas en lijnzaad	2357	3137	3507	2236	2925	2208	2347	1637	-	1116	-
7 overige gewassen	1601	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8 voedergrassen (veehouderij)	2663	2361	2819	2793	2460	1124	3369	4310	1532	1548	1316

Bijlage 4a (vervolg)

Roekjaar 19..	68/69	69/70	70/71	71/72	72/73	73/74	74/75	75/76	76/77	77/78	78/79
1 granen	2151	2091	1703	2496	1890	3118	3799	3206	5119	3481	3790
2 aardappelen	3677	7525	5882	5206	7086	12755	8689	17001	24128	10591	10946
3 suikerbieten	2870	3231	2937	3758	3260	4016	6365	5886	5783	4145	4788
4 koolzaad	-	-	-	2625	2464	2505	3452	2041	-	-	-
5 bietenzaad	4536	3352	5950	-	-	-	-	-	-	-	-
6 vlas en lijnzand	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7 overige gewassen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8 voedergrassen (veehouderij)	1030	400	657	265	350	541	604	1017	1271	848	593

Bijlage 4b (vervolg)

1 granen	2428	2174	1686	2273	1609	2411	2632	2000	2939	1999	1931
2 aardappelen	4150	7822	5823	4742	6033	9849	6022	10604	13854	6081	5607
3 suikerbieten	3239	3359	2908	3416	2776	3101	4411	3671	3321	2380	2449
4 koolzaad	-	-	-	2391	2099	1934	2392	1273	-	-	-
6 vlas en lijnzand	5119	3484	5891	-	-	-	-	-	-	-	-
7 overige gewassen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8 voedergrassen (veehouderij)	1162	416	650	241	298	417	419	634	735	460	303

Bijlage 5. Kg-opbrengsten per ha en prijzen van de voornaamste akkerbouwgewassen

Boekjaar 19..	Wintertarwe		Haver		Pootaardappelen		Cons.aardappelen		Suikerbieten		Koolzaad	
	kg	prijs	kg	prijs	kg	prijs			kg	geh.	kg	prijs
46/47	3770	23,10	4110	19,80	19100	10,10	-	-	34800	40,05	1590	15,95
47/48	-	-	4240	25,90	16600	13,75	-	-	43800	38,80	18,9	-
48/49	4770	20,05	4820	18,20	19500	9,25	-	-	40300	37,00	18,1	73,20
49/50	5090	22,30	5920	28,80	18400	10,30	-	-	36800	39,20	16,6	2730
50/51	3850	23,00	4430	38,70	-	-	-	-	34500	39,10	16,0	1860
51/52	5150	24,20	4920	46,60	-	-	-	-	30600	49,50	17,9	2670
52/53	5200	24,70	4820	33,50	-	-	29200	8,60	42500	47,70	16,7	3350
53/54	4620	26,20	4350	27,90	-	-	36700	9,00	33100	41,70	15,0	2330
54/55	4070	22,70	4700	30,00	21700	17,40	-	-	36100	40,20	14,5	3530
55/56	4510	24,00	5220	27,90	19900	17,70	-	-	43400	44,90	15,5	-
56/57	4120	20,80	4290	22,10	25100	15,65	-	-	29700	44,80	15,6	3360
57/58	4130	26,00	5680	35,00	40700	10,20	27200	5,35	43500	57,20	17,0	2670
58/59	4320	28,60	3740	30,30	24400	14,30	-	-	39700	56,60	15,5	-
59/60	4930	29,60	5120	30,50	28700	14,20	-	-	25600	64,35	17,4	-
60/61	4120	28,70	5080	28,25	33600	14,40	-	-	38700	48,20	16,5	-
61/62	3770	30,70	3690	34,20	33800	16,10	-	-	35200	50,20	15,8	-
62/63	5130	33,80	5190	35,10	28800	19,60	-	-	28600	57,10	15,7	-
63/64	3720	32,90	5450	33,10	31600	12,30	-	-	30900	60,30	16,5	-
64/65	5460	36,40	5520	38,20	32500	14,60	-	-	40100	73,70	17,5	-
65/66	4320	34,50	5240	46,50	15600	19,40	-	-	35400	68,30	15,5	-
66/67	4320	35,15	4830	39,85	32300	21,10	-	-	45000	79,10	16,5	-
67/68	5370	35,35	5510	38,95	28800	19,80	-	-	42500	61,00	14,7	-
68/69	5280	34,50	5060	41,40	24200	13,20	-	-	46100	62,25	14,5	-
69/70	5000	38,05	4270	33,90	28600	26,25	-	-	45900	70,35	15,4	-
70/71	5320	39,90	5430	32,35	32100	18,30	-	-	38400	76,55	16,3	-
71/72	6300	39,00	5960	37,90	35200	14,80	-	-	46500	80,70	16,1	3510
72/73	3900	41,30	5900	43,85	26800	26,45	-	-	41200	79,05	15,6	3280
73/74	6300	44,45	5700	46,85	34400	37,05	-	-	49700	80,75	14,8	3150
74/75	6800	51,00	5850	56,90	35100	33,55	53200	11,60	56100	112,30	16,7	3600
75/76	5070	53,40	6190	47,70	31900	57,70	45600	33,70	49700	115,70	16,0	1900
76/77	7210	63,10	4640	62,70	29700	101,80	52300	34,30	57400	96,50	15,0	-
77/78	6550	49,10	5740	54,70	23500	68,50	53100	9,60	43100	96,20	15,2	-
78/79	7220	50,60	7190	56,70	30500	43,00	47300	15,90	48300	99,10	16,0	-

Boekjaar 19.../...	Oppervlakte		Gewassen in % bouwland					Bedrijfsuitkomsten per ha cultuurgrond		
	cult. grond	gras- land	granen	aard- appel	sukker- bieten	overige gewassen	voder- gewassen	opbrengsten	kosten	netto-overschot
46/47	47,4	4,7	48	7	7	18	20	922 (2793)	775 (2348)	147 (445)
47/48	46,4	3,7	50	6	8	19	17	1034 (3030)	801 (2347)	233 (683)
48/49	47,6	3,4	45	5	9	24	17	1236 (3402)	894 (2460)	342 (942)
49/50	47,0	2,8	46	4	10	26	14	1350 (3421)	960 (2433)	390 (988)
50/51	45,0	3,2	47	3	9	25	16	1273 (2999)	1014 (2389)	259 (610)
51/52	47,8	3,3	48	6	9	21	16	1737 (3577)	1160 (2389)	577 (1188)
52/53	45,7	3,5	50	5	8	20	17	1764 (3562)	1237 (2498)	527 (1064)
53/54	46,5	3,4	52	5	9	19	15	1540 (3172)	1306 (2690)	234 (482)
54/55	44,2	1,6	50	7	9	20	14	1647 (3196)	1484 (2888)	163 (316)
55/56	43,9	2,6	52	5	8	23	12	1737 (3250)	1501 (2808)	236 (442)
56/57	43,4	2,7	50	5	8	24	13	1581 (2911)	1546 (2847)	35 (64)
57/58	42,1	2,5	55	6	7	19	13	1639 (2791)	1540 (2622)	99 (169)
58/59	41,0	2,4	61	6	8	12	13	1519 (2541)	1555 (2601)	- 36 (- 60)
59/60	40,5	2,5	61	5	10	11	13	1872 (3095)	1593 (2634)	279 (461)
60/61	39,2	2,8	59	5	10	13	13	1770 (2821)	1688 (2690)	82 (131)
61/62	39,4	2,6	59	3	8	17	13	1678 (2655)	1702 (2679)	- 15 (- 24)
62/63	38,9	2,8	60	5	7	13	15	1917 (2923)	1814 (2766)	103 (157)
63/64	42,1	2,9	58	5	5	20	12	1910 (2780)	1845 (2685)	65 (95)
64/65	43,8	3,1	55	5	6	27	7	2478 (3312)	2056 (2748)	422 (564)
65/66	46,1	3,1	55	4	7	24	10	2132 (2171)	2171 (2751)	- 30 (- 49)
66/67	45,3	2,9	58	7	8	20	7	2467 (2980)	2295 (2772)	172 (208)
66/68	46,2	3,2	58	7	10	15	10	2577 (2959)	2435 (2796)	142 (163)
68/69	45,1	4,2	57	9	11	12	11	2624 (2962)	2620 (2957)	4 (5)
69/70	47,6	3,3	56	13	12	11	8	2945 (3061)	2671 (2777)	274 (284)
70/71	48,4	4,0	53	13	12	11	11	2794 (2766)	2840 (2812)	- 46 (- 46)
71/72	48,6	4,2	51	12	12	11	12	3262 (2971)	3064 (2791)	198 (180)
72/73	52,5	4,0	52	11	12	17	10	3253 (2769)	3088 (2629)	165 (140)
73/74	54,0	4,3	47	11	14	19	9	3739 (2887)	3354 (2590)	385 (297)
74/75	58,1	3,6	47	13	12	19	9	4074 (2823)	3657 (2534)	417 (289)
75/76	64,8	3,0	45	13	16	17	9	4925 (3072)	4135 (2579)	790 (493)
76/77	67,0	3,5	47	18	18	13	4	7245 (4199)	4760 (2759)	2475 (1440)
77/78	70,5	3,3	49	20	18	10	3	4607 (2496)	5081 (2753)	- 474 (- 257)
78/79	69,7	2,8	49	19	21	9	2	4730 (2444)	5204 (2688)	- 474 (- 244)